

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Radek Jenerál
Justiční omyl
Diplomová práce

Olomouc 2019

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Justiční omyl vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

Ve Vsetíně dne 29. března 2019

Radek Jenerál

Poděkování:

Především děkuji JUDr. Petrovi Osinovi, Ph.D. za odborné vedení této práce, jeho připomínky, podněty a ochotu, kterou mi věnoval během psaní této práce. Také děkuji své rodině za trpělivost a podporu při mém studiu.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1 Právo a (ne)spravedlnost	8
1.1 Podstata a smysl práva	8
1.1.1 Střet pozitivního a přirozeného práva	9
1.1.2 Právní dualismus	10
1.1.3 Text zákona versus ratio legis	11
1.2 Proč být poslušný právu	12
1.2.1 Společnost bez práva a právo bez společnosti	12
1.2.2 Konečnost a neomylnost soudního rozhodnutí	13
1.3 Pojem spravedlnosti	14
1.3.1 Spravedlnost morální	16
1.3.2 Spravedlnost legální	17
2 Justiční omyl a jeho příčiny	18
2.1 Pojem justiční omyl	18
2.1.1 Neomylnost	20
2.1.2 Justiční zločin	21
2.2 Příčiny justičního omylu	21
2.2.1 Znalecké posudky	23
2.2.2 Nesprávná identifikace pachatele	24
2.2.3 Falešná doznání	25
2.2.4 Pochybení obhajoby	26
2.2.5 Svědectví policejních informátorů	28
2.2.6 Porušení pravidel orgány činnými v trestním řízení	28
2.2.7 Nedostupnost adekvátních opravných prostředků	30
3 Srovnání euroamerických případů	32
3.1 Angloamerické kontra kontinentální právo	32
3.1.1 Role soudce	33
3.1.2 Porotní systém	33
3.1.3 Trest smrti	34
3.2 Americké případy aneb staré křivdy vrhají dlouhé stíny	36
3.2.1 Příklad Rona Williamsona	37
3.2.2 Příklad Marvina Andersona	38
3.3 Případy v Evropě, potažmo v ČR	39
3.3.1 Hilsneriáda	39
3.3.2 Jan Šafránek	40
3.3.3 Justiční zločin aneb proces s dr. Miladou Horákovou	41
3.3.4 Lukáš Nečesaný	42
3.3.5 Michal Šnajdr	43
4 Odčinění justičních omylů – je to vůbec možné?	45
4.1 Neziskové organizace	45
4.1.1 Innocence project	45
4.1.2 Miscarriage of Justice Organization	46
4.2 Možnosti nápravy	46
4.2.1 Materiální a nemateriální kompenzace	46
4.2.2 Preventivní opatření	47
Závěr	49
Použitá literatura	51
Abstrakt	55
Abstract	55

Seznam použitých zkratek

ABA	The American Bar Association
IP	Innocence Project
LZPS	Listina základních práv a svobod, zákon č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Trestní řád, zákon č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů
TZ	Trestní zákon, zákon č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů

„Sami musíte být změnou, kterou chcete vidět ve světě.“

Mahatma Gandhi

Úvod

Jako téma diplomové práce jsem si vybral problém, který je v českém prostředí až na světlé výjimky¹ přehlížen, jako by ani neexistoval, a to v podobě justičního omylu, který je úzce spjat s právem od jeho vzniku až po současnost. Přičemž justiční omyl lze považovat za nejzávažnější pochybení soudního systému, který ve svém důsledku popírá smysl práva. Tak jako se tomu stalo i v případě *George Stinneyho*,² čtrnáctiletého chlapce, na němž bylo vynuceno doznání a o jehož vině za vraždu dvou mladých dívek rozhodla bělošská porota za deset minut a o trestu smrti na elektrickém křesle soudce za dvě hodiny. Celé trestní řízení tak připomínalo Kafkův román *Proces*.

Cílem této práce je prostřednictvím analýzy definovat tento problém na příkladech trestněprávních kauz a analyzovat příčiny, které způsobují bezpráví – v podobě toho, že nevinná osoba je potrestána za zločin jiného, přičemž skutečný pachatel trestu uniká. V první části budu vycházet z angloamerických publikací, které tento neduh popisují. Proto jsem si položil řadu výzkumných otázek, ke kterým se postupně vyjádřím, a to buď tak, že je verifikuji jako správné anebo naopak falzifikuji jako nepotvrzené. První otázkou, kterou jsem si v práci položil je otázka, zdali je černošské obyvatelstvo více postiženo justičními omyly v porovnání s bělošským obyvatelstvem (v USA). Přičemž vycházím z hypotézy, že černoši jsou častějšími oběťmi justičních omylů.

Samotná práce je rozčleněna do čtyř kapitol. V první kapitole se zaměřím na vztah práva a spravedlnosti jako nezbytného předpokladu pro správně fungující právní systém. Na tuto kapitolu bude navazovat druhá kapitola, která je stěžejní a zabývá se problematikou příčin justičních omylů. Stručně bude nastíněn rozdíl mezi justičním omylem a zločinem. V této kapitole je rovněž podrobně rozebírána problematika důkazních prostředků, které stejně jako i jiné způsobují fatální následky, které mohou vyústit *ad absurdum* k trestu odnětí svobody pro nevinou bytost.

Ve třetí kapitole se již budeme zabývat praktickou částí v podobě zamyšlení se nad skutečnými případy justičních omylů, a to jak v podobě oblasti angloamerické právní kultury, tak i kontinentálního práva v podobě našeho právního systému. To, že jsou oba právní systémy

¹ Srov. KRČÁLOVÁ, Z. *Justiční omyly*. Brno, 2011. 52 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

² Viz MACGUIL, D. *Did South Carolina Execute 14 Year Old George Stinney, Then Declare Him Innocent 70 Years Later* [online]. Snopes, 21. 8. 2018, [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z < <https://www.snopes.com/fact-check/george-stinney-execution-exoneration/> >.

vystaveny na jiných pilířích, je věc, na které se bezpochyby shodneme, avšak může ona rozdílnost systémů za to, že bude jeden častěji inklinovat k chybovosti nežli ten druhý? V tomto směru pracuji s výzkumnou otázkou, která zní: Je angloamerický právní systém náchylnější k páchání justičních omylů? Přičemž pracuji s hypotézou, že vzhledem k tomu, že angloamerický právní systém využívá laického prvku v podobě poroty, je snadno ovlivnitelný, a proto vykazuje častější chybovost.

Tuto práci bude uzavírat kapitola, která bude zaměřena na způsoby odčinění justičních omylů, zdali je možné prostřednictvím finančních satisfakcí a omluv úspěšně obhájit pochybení, které mohlo stát ve svém důsledku obviněného i několik desítek let, a to s akcentem na situace, kdy byl nevinný člověk neprávem odsouzen a vězněn za něco, co nespáchal.

Výsledkem bude zhodnocení problematiky justičních omylů, analýza postupů soudů a dalších subjektů podílejících se na vydávání rozsudků a dedukce nejznámějších justičních omylů ve snaze nalézt odpověď na to, jak se jich do budoucna vyvarovat, či je co nejvíce minimalizovat.

Práce pokrývá časovou oblast posledních let s akcentem na nejzávažnější případy, které formovaly pohled odborníků na toto palčivé téma. Vzhledem ke skutečnosti, že tomuto tématu se v českém právním prostředí, takřka žádná odborná literatura nevěnuje, představují zahraniční zdroje at' již v podobě knižní, časopisecké či internetové základ pro napsání této diplomové práce.

„Je lepší, když deset vinných unikne trestu, než aby nevinný trpěl.“
(„It is better than ten guilty persons escape than that one innocent suffer.“)

William Blackstone

1 Právo a (ne)spravedlnost

1.1 Podstata a smysl práva

Existuje jen málo otázek týkajících se lidské společnosti, které byly kladeny tak vytrvale jako otázka „Co je právo?“. Zároveň existuje jen málo podobných otázek, na které by seriózní myslitelé odpovídali tak rozmanitě, podivně a dokonce paradoxně.³ Kupříkladu Benjamin Natan Cardozo se dívá na právo jako na prostředek směřující k dosažení určitého cíle, jehož základním rysem je smířovat a řešit spory a zájmy společnosti.⁴ Předchůdci právního realismu, nazývaní též funkcionalisté mezi jejichž čelní představitelé patří Oliver Wendell Holmes či John Chipman Gray nalézají právo v rozhodnutí soudu.⁵

Můžeme uzavřít, že právo představuje normativní systém, který svou obšírností zasahuje do všech oblastí společenského života a ty reguluje. Jinými slovy řečeno, právo představuje množinu pravidel chování.⁶ Což nám umožňuje nazvat právo také jako univerzální společenský regulativ, který společnost integruje (spojuje). Právo v moderní době nahradilo v téže úloze dříve vlivnou morálku a náboženství, které po buržoazních revolucích ztratily obecnou platnost.⁷ Ale Hart dochází ve svém nedokončeném díle ke své definici práva. Dle něj je právo složitá společenská a politická instituce, kterou řídí pravidla (normativní aspekt) a současně z morálního hlediska neutrální a nemá za cíl žádné ospravedlňování – nesnaží se z morálních ani jiných důvodů ospravedlňovat ani schvalovat formy a struktury, se kterými pracuje v jeho obecném popisu práva.⁸

Onu takřka všeobjímající regulaci popsal výstižně americký právní filozof Ronald Dworkin následovně: „Žijeme v právu a podle práva. Díky tomu jsme tím, čím jsme: občany, zaměstnanci, lékaři, manželé, manželkami a lidmi, kteří něco vlastní. Právo je mečem, štítem a brozobou: domáháme se své mzdy, odmítáme zaplatit nájemné, jsme nuceni platit pokuty, zavírají nás do vězení – všechno ve jménu toho, co nařídil náš abstraktní a éterický vládce – právo. A dohadujeme se o tom, co vlastně nařídilo, dokonce i tehdy, když knihy, které mají zaznamenávat jeho nařízení a směrnice, mlčí. Tehdy děláme, jako by právo šeptalo svůj rozsudek příliš potichu na

³ HART, H. L. A. *Pojem práva*. 2. vydání. Praha: Prostor, 2010, s. 17.

⁴ VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 76.

⁵ Tamtéž, s. 76-78.

⁶ I to však považuje prof. Hart za nepřesné. Viz HART, H. L. A. *Pojem práva...*, s. 30.

⁷ PŘIBÁŇ, J. *Sociologie práva*. Praha, 1996, s. 163 a násl. Citováno dle MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva...*, s. 115.

⁸ HART, H. L. A. *Pojem práva...*, s. 234-235.

*to, abychom zřetelně slyšeli. Podléháme říší práva, jsme vazaly jeho metod a ideálů, jsme jím duchovně svázáni, když diskutujeme o tom, co v důsledku něj musíme dělat.*⁹

Nicméně Pavel Maršálek¹⁰ stejně tak i profesor Kysela¹¹ zastávají převládající negativní pohled na problematiku panjurismu a k tomu dodávají, že se to s panjurismem stejně jako s ničím nesmí přehánět. Nebot' v krajním případě, kdy bychom připustili, že právo obsahuje právní jevy, stalo by se téměř vše v sociální realitě právem. Tím by se dospělo k absurdní situaci a to takové, že právo je vším a současně i ničím. Čímž by se ve svém důsledku setřel rozdíl mezi právem, právní regulací a působením práva ve společnosti.¹²

Není přehnané tvrdit, že by právo mělo tvořit systém. A to z toho důvodu, aby byl jeho obsah snadno poznatelný a aby se s ním dobře pracovalo. Když se podíváme na kontinentální právo, tak můžeme s jistotou tvrdit, že tvoří uspořádaný systém. Tomuto řádu jsou vlastní: uspořádanost, hierarchie, bezrozpornost a relativní stálost.¹³ Tato uspořádanost se projevuje nejvíce ve vnitřní struktuře práva – tj. rozčlenění na vnitrostátní a mezinárodní, hmotné a procesní a v neposlední řadě na veřejné a soukromé.

1.1.1 Střet pozitivního a přirozeného práva

To, že se máme řídit zákonem netřeba připomínat. To však neznamená, že vývoj společnosti nemůže určité normy překonat a jiné naopak kodifikovat. Tedy právo prochází dynamickým vývojem stejně jako lidská společnost. Z právně filozofického hlediska je pojem přirozeného práva protikladem k právu pozitivnímu.

Anglický právní pozitivismus vznikl v kontextu toho, jak Jeremy Bentham neúnavně kritizoval tehdejší *common law* (angloamerické zvykové a precedenční právo) jako zastaralé, iracionální, neférové, škodlivé a eticky vadné. Uznával sice, že respekt k autoritě precedentu obecně podporuje stabilitu právního systému, ale přitom namítal, že *precedent* je oficiální náhražkou rozumu. Soudci tak prý slepě udržují velmi stará pravidla, která možná byla vhodná v době svého vzniku, ale aktuálně jsou přežitá, případně i škodlivá.¹⁴

Austin charakterizuje pozitivismus jako příkaz politicky nadřazeného. Zatímco stoupenci přirozenoprávní doktríny argumentují tím, že nad psaným právem se tyčí něco vyššího a to

⁹ DWORKIN, R. *Říša práva*. Bratislava, 2014. s. 11. Citováno dle MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva...*, s. 115.

¹⁰ MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva...*, s. 115-116.

¹¹ KYSELA, J. a kol. *Kolos na bláhových nohou? K proměně státu a jeho roli*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 77 a násl.

¹² Srov. PRUSÁK, J. *Právo v společnosti*. Bratislava, 1980, s. 35 a násl.

¹³ WEINBERGER, O. *Norma a instituce: Úvod do teorie práva*. 1. vydání. Brno: MU. 1995, s. 85 a násl. Citováno dle MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva...*, s. 117.

¹⁴ BENTHAM, J. *Memorandum Book*. In: BOWRING, J. (ed.). *Works of Jeremy Bentham*. Vol. X. Edinburgh 1843, Liberty Library, 2011, s. 846. Citováno dle SOBEK, T. *Právní rozum a morální cit: hodnotové základy právního myšlení*. 1. vydání. Praha: Ústav státu a práva AV ČR. 2016, s. 43.

spravedlnost. Tím se však nevyčerpávají a argumentují dále, že je nutné právo podřídít také morálce, neboť mravní principy jsou významnější než principy právní. A v neposlední řadě od stoupců této doktríny zaznívají názory, že lidé mají spíše cit pro to, co je morálně „správné“ na rozdíl od určitých kodifikovaných podob práva, což může ve svém krajním důsledku vést k porušení zákona, neboť to se může ocitnout v příkrém rozporu s tím, co považujeme za správné potažmo spravedlivé.¹⁵

Prof. Hart¹⁶ velice lapidárně či jednoduše říká, že v právním pozitivismu v žádném smyslu nutně neplatí, že by zákony napodobovaly nebo splňovaly jiné požadavky morálky (i když tomu tak často bývá). A dodává, že existují přinejmenším dvě odlišné formulace toho, co právní pozitivismus odmítá. První staví na tom, že existují jisté principy lidského chování, které čekají na to až budou objeveny lidským rozumem a právo vytvořené člověkem, má-li být platné s nimi musí být v souladu.

Lze tedy velmi jednoduše shrnout, že charakteristickým rysem pozitivního práva je, že právo je výrazem lidské vůle, lidské aktivity. Naproti tomu normy, principy přirozeného práva mají původ v přírodě (*ius naturale*), v Bohu (*ius divinum*) či v lidském rozumu (*ius rationale*). A vzhledem ke skutečnosti, že pramen přirozeného práva je právě postaven na takových autoritách, které jsou nezávislé na lidské vůli (tj. např. Bůh, příroda, rozum) pak má přirozené právo univerzální platnost a pozitivní právo mu má odpovídat.¹⁷

1.1.2 Právní dualismus

Již na úvod se musí konstatovat, že dualismus soukromého a veřejného práva není vynálezem či výmyslem právníků ani žádným umělým konstruktem, nýbrž je zcela přirozeným jevem. Nejen pro kontinentální právo, ale *de facto* pro všechny právní řády je nutné odpovědět na otázkou vztahu soukromého a veřejného práva. Paradoxní proto je, jak velký rébus představuje pro právní teorii i praxi. Právní teorie ani praxe na ni nedává jednoznačnou odpověď.¹⁸

V právní teorii se zdůrazňují tři základní koncepce pokoušející se dualitu soukromého a veřejného práva vysvětlit. Nejstarší z nich je teorie zájmová. Pochází ze starověkého Říma od slavného právníka Ulpiana, který vyřkl: „*Publicum ius est, quod ad statum rei Romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem*“.¹⁹ Existují dále teorie mocenská (subordinační) – dle které, pokud mají účastníci rovné postavení jde o soukromé právo, a v opačném případě o právo veřejné. A poslední

¹⁵ Srov. UHL, P. *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*. 1. vydání Praha: C. H. Beck, 1998, s. 89.

¹⁶ Blíže k tomu HART, H. L. A. *Pojem práva...*, s. 185 a násl.

¹⁷ KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 18 a násl.

¹⁸ MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva...*, s. 182-183.

¹⁹ Veřejné právo se týká římského státu, zatímco soukromé je to, které se týká prospěchu jednotlivců.

teorie je organická, kdy účastníci se ocitají v určitém právním vztahu z důvodu členství ve veřejné korporaci, pak se bude jednat o právo veřejné, pokud ne, tak právo soukromé.²⁰

1.1.3 Text zákona versus ratio legis

Právní předpisy čili právní normy upravují chování, ať fyzických či právnických osob. Něco zakotvují, dovolují nebo doporučují. Říkáme, že jsou to pravidla chování. Mají formu zákona, podzákonného předpisu v podobě vyhlášky, vládního nařízení a směrnice. Zákon je normou nejvyšší a všechny ostatní normy s ním musí být v souladu. Úplně nejvyš však v hierarchii právních norem stojí ústava, nazývaná též základní zákon.²¹

Vzhledem k tomu, že právo v sobě kombinuje jak prvek dynamický, tak i statický, lze shrnout, že právo hledá rovnováhu mezi dvěma krajnostmi. Na jedné straně se projevuje snaha o dosažení stabilního uspořádání společenských vztahů, na druhé straně nutnost vyrovnat se s jejich neustálým vývojem. Příliš obecná ustanovení právních norem se mohou lépe přizpůsobovat měnící se situaci, ale současně mohou trpět nedostatečnou jednoznačností, kdy dávají možnost různého výkladu. Naproti tomu příliš konkrétní ustanovení zase přizpůsobivá nejsou a je tedy je nutné často měnit. Dobrá právní norma se má oběma těmito krajnostem vyhnout, což není jednoduché.²²

V tomto smyslu vyvstává otázka: Jak interpretovat koncept vázanosti soudce zákonem? Nabízejí se nám minimálně dva možné pohledy. První typ představuje striktní vázanost soudce zákonem, což neznamená nic jiného než gramatický výklad zákona. Takový přístup sice přináší vysoký stupeň právní jistoty, avšak kulantně řečeno se může jevit jako nedostatečný. Samotné rozhodnutí pak trpí přílišnou formálností, jak podotýká Pavel Maršálek je „*nespravedlivé nebo neúčelné, popř. i úplně absurdní, a to pro nedokonalost jazyka nebo špatné vyjádření zákona.*“²³ Nehledě na složité případy, kdy takřka není v možnostech striktního výkladu textu práva dosáhnout spravedlnosti, neboť text zákona nedává vždy odpověď na všechny otázky, které mohou před soudcem vyvstat.²⁴

Druhý přístup, ke kterému se přikláníme nabízí sice menší stupeň právní jistoty, avšak to plně kompenzuje tím, že umožňuje dosáhnout spravedlivějšího a účelnějšího rozhodnutí. Tedy na rozdíl od striktního výkladu textu zákona nepřihlíží jen k němu, nýbrž jej doplňuje i tzv. *ratio legis*. V jehož rámci se používají i hlubší metody pochopení právních norem. Tedy vedle základních, kterými jsou výklady jazykové, logické a systematické jsou i metody nadstandardní, mezi které se

²⁰ KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P. *Teorie práva...*, s. 22-25.

²¹ TULÁČEK, J. *Meč a váhy: o právu a jeho dlouhé historii*. 2. aktualizované vyd. Praha: Tuláček, 2010, s. 105.

²² Tamtéž, s. 110.

²³ MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva...*, s. 204.

²⁴ Srov. KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. Bern – München – Wien, 2005, s. 173 a násl. Citováno dle MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva...*, s. 205.

řadí historický, teleologický a komparativní umožňující zohlednit zejména teleologické, axiologické a funkcionální aspekty zákona.²⁵

Již výše se pracuje s pojmem *ratio legis*, avšak co konkrétně znamená? *Argumentum a ratione legis* je argumentace či interpretace²⁶ úmyslem či smyslem zákonodárce. Jak správně podotýká Filip Melzer²⁷ se tato argumentace označuje také jako objektivně teleologický výklad. Avšak daleko podstatnější je skutečnost, že při použití argumentu *ratio legis* hledáme odpověď na otázku, jaký význam spojoval s interpretovaným pojmem zákonodárce, který je autorem citované normy.

1.2 Proč být poslušný právu

Nabízí se otázka, proč být tedy poslušný právu, když čas od času nabýváme dojem, že právo nejde ruku v ruce se spravedlností. Znamená to snad, že nemáme respektovat právo? Na samotnou problematiku poslušnosti je možno nahlížet z vícero úhlů od striktního pohledu až po liberální. To však není pro nás až tolik důležité, daleko více je pro nás zajímavá myšlenka prolomitelnosti povinnosti *prima facie*.²⁸

Což může ve svém důsledku sice znamenat, že jednotlivec má obecný morální závazek dodržování práva, ale ten může být ve výjimečných situacích prolomen silnějším morálním důvodem, čímž se vzepře určité právní normě, a to zejména tehdy, že je vzhledem k okolnostem hrubě nespravedlivá. K tomu dodává John Rawls následující: „*Budu předpokládat, a to bez potřeby argumentace, že alespoň ve společnostech jako ta naše existuje morální závazek dodržovat právo, který ovšem v určitých případech může být převážen jinými, závažnějšími závažky.*“²⁹

K tomu je nutné poznamenat, že skutečnost sama, že obecný morální závazek dodržovat právo je prolomitelný, nic nemění na tom, že morální povinnost poslouchat právo je pro jednotlivce kategorická povinnost, čím ji Rawls ji připodobňuje k férovosti jako zvláštní typ.³⁰

1.2.1 Společnost bez práva a právo bez společnosti

Obecně můžeme konstatovat, kde je společnost tam je i právo. Avšak platí tato teze bezvýhradně? No neplatí, typickým příkladem tohoto je totalitní režim, kdy právo velmi

²⁵ MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva...*, s. 205.

²⁶ Tyto termíny jsou v textu používány *a promiscue*.

²⁷ Srov. MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 118.

²⁸ SOBEK, T. *Právní rozum ...*, s. 263.

²⁹ RAWLS, J. Legal Obligation and the Duty to Fair Play (1964). In: S. Freeman (Ed.). *John Rawls: Collected Papers*. Harvard, 1999, s. 117. Citováno dle SOBEK, T. *Právní rozum ...*, s. 263.

³⁰ SOBEK, T. *Právní rozum ...*, s. 263.

zjednodušeně slouží jako nástroj, díky kterému si vládnoucí garnitura zajišťuje moc ve státě bez legitimní možnosti změny režimu. J. Tureček k tomu dodává, že „*se jedná o normy natolik teroristické a nespravedlivé, že jim nelze přiznat statut práva.*“³¹ Zoubek doplňuje Turečka a podřazuje pod tuto množinu také situaci v tzv. zhroucených státech, kdy je právo nahrazeno normami zločineckých syndikátů.³²

V této souvislosti lze poukázat na problematickou povahu práva v totalitním režimu. Tomáš Sobek³³ s chutí sobě vlastní tyto příklady nemorálního práva rád ilustruje na nacistickém Německu, neboť právě na nedemokratickém režimu, kdy právo musí hájit ideje, které jsou v příkrém rozporu s morálkou či přirozeným právem. A proto je dle něj ideální nacistický soudce takový, který rozhodoval v souladu s politickými názory NSDAP a dobrým pocitem, že plní svoji mravní povinnost směrem k německému národu. Je s podivem, že v situaci, kdy nacistický soudce nenašel oporu v pozitivním právu, tak se neuchýlil k přirozenému právu, neboť to samo o sobě nelegitimuje systematické vyvražďování méněcenných ras, a proto si vytvořili tzv. „*Grundnormu*“ tedy jakýsi nad pozitivní pramen práva.

Právní pravidla musí platit pro všechny stejně a nelze je měnit podle potřeby (ať již národa či jakékoliv jiné záminky). Neboť kdybychom nectili tyto pravidla, tak bychom se přehoupali do bezpráví. Proto lze uzavřít, že se nelze spoléhat na to, že zákon je dobrý již proto, že je součástí práva.³⁴

1.2.2 Konečnost a neomylnost soudního rozhodnutí

Poslední slovo, pokud jde o stanovení toho, co je právo, náleží soudu. Toto rozhodnutí lze pochopitelně zbavit právních následků prostřednictvím zákonodárství, nicméně už sama skutečnost, že je vůbec nutné se k něčemu takovému uchýlit, jen ukazuje „prázdnotu“ daného tvrzení, že rozhodnutí daného soudu bylo chybné. To vede k další formě tvrzení, totiž že soudy nejsou při rozhodování vázány pravidly: „*Zákon (nebo ústava) je to, o čem soud prohlásí, že to je.*“³⁵

Než opustíme téma skepticismu vůči pravidlům, musíme ještě říci poslední slovo k jeho pozitivnímu tvrzení, že pravidla jsou předpověďmi rozhodnutí soudů. Neboť je nesporné, že předvídání soudních rozhodnutí má v právu velmi důležité postavení. Jak píše profesor Hart³⁶ v situaci, kdy dosáhneme otevřené textury, velmi často můžeme na otázku „*Co je v tomto případě*

³¹ TUREČEK, J. *Právo, křivda a neprávo z hlediska dnešní doby*. Praha, 1946. Citováno dle MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva...*, s. 28.

³² ZOUBEK, V. *Právovéda a státověda*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 278 a násl.

³³ SOBEK, T. *Právní rozum...*, s. 263, s. 122.

³⁴ TULÁČEK, J. *Meč a váhy...*, s. 117.

³⁵ HART, H. L. A. *Pojem práva...*, s. 144-145.

³⁶ HART, H. L. A. *Pojem práva...*, s. 149 a násl.

právo?“ jednoduše odpovědět jen nepatrnou předpovědí ohledně toho, co soudy skutečně udělají. Dokonce i tam, kde jsou požadavky pravidel každému jasné, může mít tvrzení o této skutečnosti často formu předpovědi rozhodnutí soudů. Je však nutné poznamenat, že právě v tomto druhém případě je základem pro takovou odpověď uvědomit si, že soudy nepovažují právní pravidla za předpovědi, ale za normy, jichž se při svém rozhodování musí držet a jež jsou navzdory otevřené textuře natolik určité, že omezují volné uvážení soudů. V mnoha případech je tudíž předpověď, co soud udělá, podobná předpovědi, že šachista posune střelce po šachovnici v diagonálním směru.

1.3 Pojem spravedlnosti

Na spravedlnost je možné nahlížet z vícero úhlů. Právo bez moci je bezmocné, moc bez práva je krutě tyranská.³⁷ Často je spravedlnost ztotožňována se zákonem, jindy je požadováno, aby zákon byl v souladu se spravedlností. Spravedlnost je používána jako měřítko pro právo a bezpráví, v jiné situaci může být zatracována ve jménu nespravedlnosti.³⁸ A právě proto patří spravedlnost a právní jistota k nejdůležitějším hodnotám v právu. Proto aby nevznikalo bezpráví musí právo disponovat, ale minimem právní jistoty, neboť v opačném případě by se jednalo pouze o soubor norem, nikoliv však o právo.³⁹

Určitě se shodneme, že spravedlnost patří z hlediska práva k nejdůležitějším hodnotám, na kterých je nutné za každé situace trvat a k jejichž naplňování má směřovat. S tím souvisí otázka legitimacy práva a právně relevantního chování. Už od dob Aristotela, a i nyní v duchu jeho filozofie se vychází ze dvou dimenzí spravedlnosti. Kdy se rozlišuje mezi spravedlností komutativní (vyrovnávací), jejíž podstatou je uchování hodnot v rovnováze (popř. v případě porušení její obnovení) a spravedlností distributivní (přerozdělovací), která je založena rozdělování hodnot podle určitého mechanismu.⁴⁰ Pro bližší zkoumání je ovšem vhodné jít ke kořenům tohoto dělení, které poprvé popsal Aristoteles ve své *Etice Nikomachově*. Právě v tomto díle se Aristoteles zasloužil o rozlišování spravedlnosti celé a částečné, kdy spravedlnost celá se vztahuje ke všemu, co platí o člověku ctnostném, částečná se vztahuje např. ke cti nebo penězům apod.⁴¹

Pro pojetí spravedlnosti, které dosud nepřekonaným způsobem najdeme vyložené u Aristotela, je přirozený úděl lidství spojený s ctnostným životem, tedy zachovávání střední cesty mezi krajnostmi, přílišností a nedostatkem. V rozporu se spravedlností by tak bylo nejen

³⁷ SCHULTZ, U. *Velké procesy: právo a spravedlnost v dějinách*. 1. vyd. Praha: Brána, 1997, s. 5-6.

³⁸ KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P. *Teorie práva...*, s. 266.

³⁹ MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva...*, s. 197.

⁴⁰ HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1127.

⁴¹ VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu*. 1. vydání. Brno: MU, 1997, s. 73.

neposkytnutí ochrany soudcem⁴² tomu, komu bylo něco ubráno (vyrovnávací spravedlnost), což je dost dobře možné vztáhnout i na zásah do lidských práv. Stejně tak z pohledu spravedlnosti distributivní, pokud zákonodárce nedokáže zajistit rozdělování občanských břemen a výhod podle objektivních a rozumných principů, které berou v potaz situaci osoby, které se přiděluje.⁴³ V obdobném duchu se k tomu vyjádřil i Hart, dle jehož výměru spravedlnosti se stejné případy mají posuzovat stejně a rozdílné případy rozdílně.⁴⁴

Může být právo vůbec spravedlivé? Bez moci je právo bezmocné a moc nasazovala v dějinách právo k ochraně jen opravdu málokdy. Proto mezi právem a spravedlností je velmi hluboká propast. Na pozadí tohoto rozporu tu velice zřetelně vyvstává střet protikladné síly dané dlouhou dobou. Galileo Galilei ve své památné řeči tvrdil: „A přece se točí.“ Život si mohl zachránit jedině tím, že toto své prohlášení odvolal. Jinak jej svatý úřad prohlásil za kacíře a upálili by ho. Právo sloužilo v historii skoro pokaždé jako zbraň reakcionářů proti velkým filozofickým, technickým, vědeckým a politickým myšlenkám.

Pojem spravedlnosti je nejspíše tak starý jako kulturně antropologický fenomén, jehož obsah vystihuje. Spravedlnost sama charakterizuje určitou vlastnost reality, kterou se snaží postihnout a vyjádřit nejen lidská zkušenost, ale i odborné analýzy na vyšší úrovni zobecnění a objektivizace v podobě formulování základních zásad, principů a schémat tvořících se základním pojmovým vymezením východiska teorie spravedlnosti. Výsledky těchto snah však nejsou natolik úspěšné, aby dokázaly jednoznačně a nepochybně říci, co je a co není skutečně spravedlivé.⁴⁵

Jakkoliv je obtížné ohraničit a definovat pojem spravedlnosti, jde o pojem běžným (laikům) srozumitelný. Neboť jak píše prof. Večera shodně s ním i prof. Knapp⁴⁶ stálé hodnocení spravedlnosti např. chování jiných lidí nebo činností institucí, je běžnou součástí našeho vnímání a hodnocení v procesu motivace našeho jednání, jímž usilujeme o vytvoření spravedlivé sociální interakce, distribuce hodnot, činnosti, institucí apod. Téma spravedlnosti ostatně tvoří nezbytnou součást konceptuálního vymezení práva a položku předmětného pole teorie práva. Nebude možné se však vyhnout i konkrétnějším významovým konotacím dílčích okruhů spravedlnosti, tak jak k nim ostatně vždy tendovali autoři podle zaměření jejich studijního zájmu.

Typická jsou pak vymezení spravedlnosti jako spravedlnosti dílčí, zejména spravedlnost jako: „být spravedlivý“ – je to lidský postoj, to znamená častý koncept etické spravedlnosti.

⁴² HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník...*, s. 1127. *Denegatio iustitiae* – odepření spravedlnosti, dle kterého soud odmítá ochranu subjektivních práv bez legitimního důvodu.

⁴³ ŠTURMA, P. Pojetí spravedlnosti v právní filosofii a mezinárodním právu. In GERLOCH, A. (ed). *Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 85.

⁴⁴ HART, H. L. A. *Pojem práva...*, s. 159 a násl.

⁴⁵ VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu*. 1. vydání. Brno: MU, 1997, s. 13.

⁴⁶ Tamtéž. Srov. k tomu např. KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 86 a násl. Citováno dle VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu...*, s. 8.

Spravedlnost je možné vnitřně členit, proto je nutné rozlišit pojmy, kterými jsou legální spravedlnost a spravedlnost práva. To, co je v souladu s hmotněprávními a procesněprávními předpisy je zlegalizováno, že je spravedlivé.

V různých společnostech se otázka toho, co je spravedlivé liší. To, co je uzákoněno (kodifikováno) nemusí být nutně spravedlivé. I soudce si může literu zákona vykládat posvém, i když jak moc dobře víme, soudce je vázán zákonem a současně zná právo, což potvrzuje již římskoprávní zásada *iura novit curia*.⁴⁷

1.3.1 Spravedlnost morální

Idea spravedlnosti náleží mezi základní morální postuláty. Vystupuje jako nejsamozřejmější etická kategorie, mravní hodnota a morální ctnost. Jak píše Tomáš Akvinský: „*Spravedlnost je trvalá správnost myslí, skrze kterou člověk činí to, co má za daných okolností činit.*“⁴⁸

Oblast etické (morální) spravedlnosti je poměrně velice široká a etikové často vnímají etickou spravedlnost jako spravedlnost základní a univerzální. Vyplývá to ze skutečnosti, že spravedlnost představuje jeden z ústředních pojmů morální filozofie, označující celkový postoj člověka, jenž mu teprve umožňuje dospívat pomocí dalších ctností ke správnému konání a dobrému životu.⁴⁹ Etika chápe spravedlnost jednak subjektivně jako ctnost vyznačující lidský postoj „být spravedlivý“ a jednak objektivně jako ideu či princip spravedlnosti, který slouží i jako měřítko úsudku o normách jednání (právních, ekonomických, aj.).⁵⁰

Etika se ve svých hodnotících soudech snaží především o rozlišení dobrého a zlého, spočívající na uznání určitých hodnot. Tyto hodnoty pak vyjadřují určité morální standardy, individuální nebo sociální, jimiž jsou hodnocené subjekty (zejména lidské chování) porovnávány a hodnoceny jako dobré, resp. zlé.⁵¹

V této souvislosti je vhodné poukázat na velmi zajímavé myšlenky francouzského filozofa Paula Roubiera.⁵² Ten říká, že od morálních hodnot se morální spravedlnost liší tím, že se vyznačuje vynutitelností, tedy přece jen zakládá morální nárok. Poškozený je morálně ospravedlněn, i kdyby si měl zjednat zadostiučinění sám, tj. svépomocí.

⁴⁷ VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu...*, s. 8.

⁴⁸ KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P. *Teorie práva...*, s. 267.

⁴⁹ VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu...*, s. 71.

⁵⁰ Tamtéž, s. 71-72.

⁵¹ Tamtéž, s. 73.

⁵² KLABOUC, J. *Západoevropská právní filozofie*. Praha: Academia, 1989, s. 160 a násl. Citováno dle VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu...*, s. 72-73.

1.3.2 Spravedlnost legální

V 18. století začíná nová etapa v pojetí morálky, práva a spravedlnosti. Dochází k pojmovému oddělení práva od morálky, kdy právo se stává vnějším rámcem, v němž se lze volně rozvíjet ve smyslu morálního jednání. To, že nelze jednotlivci vnutit v podstatě žádné morální předpisy je výrazem svobody individua. V opačném smyslu to ovšem znamená, že v rámci práva lze jednat *ad absurdum* nemorálně.⁵³

Jestliže vezmeme v úvahu Aristotelovo zdůrazňování toho, že častý výskyt nespravedlnosti ujasňuje význam spravedlnosti, pak z výše uvedených principů můžeme pomocí dedukce vyvodit, že spravedlnost v právním smyslu neznámá nic jiného než poskytnutí státní ochrany proti nespravedlnosti. Součástí spravedlnosti práva je tudíž princip rovnosti před zákonem. Problém spočívá v tom, že právní normy pouze určují, za jakých podmínek bude to nebo ono chování v mezích přípustnosti.⁵⁴ Výše uvedené je možné uzavřít hypotézou, že vlastní právně postižitelnou existenci nemá spravedlnost, ale nespravedlnost.⁵⁵

John Rawls ve své Teorii spravedlnosti⁵⁶ nejen, že je zastáncem férovosti, ale současně vidí silné pouto mezi spravedlností legální a politickou, tj. se spravedlností ústavy. Ústava tak má na jedné straně představovat spravedlivou proceduru, která naplňuje požadavky stejné svobody pro všechny, tj. přístup rovného přístupu k úřadům, v tomto smyslu zejména soudům. Jednak má být utvářena tak, aby za každého dostupného spravedlivého uspořádání vedla nejpravděpodobněji ke spravedlivému a efektivnímu zákonodárství.

V tomto směru je velice zajímavý sociologický výzkum,⁵⁷ který se uskutečnil v roce 1993. Přičemž respondentům byla položena velice jednoduchá otázka, a to: Jak vnímají možnost dovolat se spravedlnosti? V tomto směru nebyly výsledky nikterak valné, kdy 29 % dotázaných odpovědělo, že svou šanci vidí jako malou, 42 % spíše menší než větší, 18 % spíše menší než větší, 4 % velkou a 7 % nedokázalo posoudit.

Základním předpokladem působení legální spravedlnosti v procesu motivace jednání je znalost práva, resp. právní informovanost subjektu, která ovšem je poměrně nízká. A u některých právních odvětví a v určité části populace pak téměř nulová.⁵⁸

⁵³ KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P. *Teorie práva...*, s. 267-268.

⁵⁴ Tamtéž, s. 269-270.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Srov. RAWLS, J. *Teorie spravedlnosti*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 138 a násl. Citováno dle VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu...*, s. 92.

⁵⁷ REZKOVÁ, M. Právo a demokracie v českých zemích – pocity veřejnosti. *Sociologické aktuality*, č. 4-5, 1993, s. 20. Citováno dle VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu...*, s. 120.

⁵⁸ VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu...*, s. 120.

2 Justiční omyl a jeho příčiny

2.1 Pojem justiční omyl

Justiční omyl má jak společenský, tak i osobní dopad. Každý člověk dělá chyby, a i ty malé chyby mohou mít složitý původ. Co je to vlastně omyl? Omyl je na základě chybného soudu takový čin, který je nepravdivý. Může to být i falešný úsudek, iluze. Může mít nejbližší k omylu, který pak vede k chybnému rozhodnutí díky nějaké určité touze. To pak může odolat i rozumovému vyvrácení. Omyly, všechny lži, pravdy i iluze se dotýkají svým způsobem justičního omylu. Lež může být i zkreslená. Justiční omyl může být popřením dané pravdy. Pravda a právo a spravedlnost se považuje za neoddělitelné, avšak ne vždy tomu tak je.

Soud vynese rozsudek a my jsme s ním nespokojeni. Je to pro nás nespravedlivé. Právo má ten smysl, že najde pravdu a je spravedlivé. Pro nás je jenom jedna pravda a jedna spravedlnost. Právo je objektivní, když je spravedlivé. Při každém soudním jednání má být vždy jen jedna pravda a tím pádem i jen jedna spravedlnost. Jestliže se nepodaří soudu odhalit pravdu dopustí se justičního omylu. Z hlediska historie se o právo ani spravedlnost spíše nezajímali (myšleno heretické procesy). Soudní pře nebyly. Důkazem viny pro obviněného bylo i to, že byl hozen do vody a pokud nevyplaval, považoval se za vinného. Zjištění skutkového stavu věci, to je oč tu běží v soudním řízení. Je to jak v civilním, tak i v trestním procesním právu. Justiční omyl jednoznačně popírá pravdu. Cílem soudního řízení je objektivní zjištění pravdy.

Především v trestním sporu dochází k zjišťování skutkového stavu věci. Jsou tu obvykle postupy, aby bylo pravdy dosaženo. Mají být objasněny všechny skutečnosti nutné proto, aby byl vynesena rozsudek. Dokazování je proces, kdy může dojít k začátku justičního omylu.

Pravda je vlastností soudu, v řízení soudní je relativní a neabsolutní. Zákonná pravidla jsou důležitá, ale každý soudce má být podřízen svému nejlepšímu vědomí a svědomí. Soudcovo rozhodnutí může být pouze pravděpodobné, hledání absolutní pravdy je v soudním řízení k popření. Důležité je vědět, co je pojem pravda, jak je tento pojem vnímán. Poznání pravdy neexistuje. Jsou pouze subjektivní výklady objektivního světa. Rozhodnutí soudu musí zodpovědět otázku, kde je pravda.⁵⁹

V této práci pracujeme s termínem justičního omylu. Co si ale pod tímto laickým označením představit? No, v zásadě a velmi lapidárně řečeno se bude jednat o množinu všech případů, kdy se ocitne nevinný jednatel v trestní mašinérii a je odsouzen a popř. mediálně dehonestován za

⁵⁹ TULÁČEK, J. *Meč a váhy...*, s. 71.

něco, co nespáchal. Avšak společnost už nevěnuje přílišný prostor pro zmapování tohoto negativního fenoménu a klasifikaci a utřídění nejčastějších chyb, jenž vyústí v justiční omyl.

K popření pravdy dojde v případě justičního omylu. Chyba je vlastně omyl. Je to popření pravdy. Justiční omyl je zvláštním právním jevem označující omyl, tj. chybu, která se stane při rozhodování soudu. Dopustili-li se soud nižšího stupně chyby, může být napravena v rámci opravných prostředků, kterými disponují stěžejní procesní předpisy, díky těmto opravným prostředkům mohou vést ke změně nebo zrušení vadného soudního rozhodnutí.

Justiční omyl je možné dále vymezit pomocí jeho objektivní kategorie, dle které se může jednat jak o chybné právní posouzení, tak i skutkové vady *a concreto* v osobě pachatele. Avšak právě kvůli takovýmto situacím by měl obžalovaný, potažmo odsouzený využít opravných prostředků a domáhat se nápravy vadného rozhodnutí. Za předpokladu vzniku škody má poškozený právo na kompenzaci na základě zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci. O tom však více až v kapitole věnované problematice odškodnění.⁶⁰

Justiční omyl je závažné pochybení soudního rozhodnutí, kdy žalovanému vznikla škoda a je třeba i odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V případě nesprávného/chybného trestu nebo vazby musí být trestní stíhání zastaveno, ale nejdříve musí být použit zákonný opravný prostředek. Musí také dojít ke zproštění obžaloby, teprve poté může poškozený žádat po ministerstvu náhradu škody. Justiční omyl je situací, která vznikne i při porušení lidských práv.⁶¹

Odhalení justičního omylu je složitý proces. Jde vlastně o nedosažení spravedlnosti. Justiční omyl ve svém rozsudku možná sice splní požadované formální znaky pro rozsudek, ale v jeho důsledku dochází ke vzniku závažné křivdy, za kterou nesou vinu soudy. Tyto chyby, jež vedou k justičnímu omylu se mohou vyskytnout v soudním procesu, nebo jej již dříve mohou spáchat orgány činné v trestním řízení, před vznesením obžaloby v přípravném řízení mohou nastat i jiné situace.

Nejčastěji je nevinný člověk umístěn do vazby nebo odsouzen k trestu odnětí svobody. Nejhorší situace nastane, když je takovýto nevinný člověk odsouzen k trestu smrti. S čímž souvisí i druhá strana mince, kdy skutečný pachatel trestného činu je stále na svobodě a nepotrestaný. Justiční omyl může nastat v různých fázích trestního řízení. Představuje nebezpečný zásah do základních práv a svobod člověka. Při jeho vzniku musí existovat efektivní nástroj odškodnění, ale úplně ideální řešení by bylo zabránit příčině, tj. vzniku nezvratných následků ještě před vznikem justičního omylu.⁶²

⁶⁰ Zákon č. 82/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹ TULÁČEK, J. *Meč a váhy...*, s. 80.

⁶² WALKER, C.; STARMER, K. *Miscarriages of Justice: Review of Justice in Error. Oxford: Oxford University Press, 1999. Miscarriages of Justice in Principle and Practice*, s. 31

2.1.1 Neomylnost

Postupem času se na lidské hlouposti nic nezměnilo. I v současném civilizovaném světě máme mnoho faktorů, kterými jsou zejména závratné životní tempo, záplava podnětů a složitost věcí jenž způsobují to, že děláme chyby.

V této práci pracujeme s tezí, v souladu s Garczynskim,⁶³ že k chybě dochází tehdy, jestliže postup neodpovídá cíli, k němuž subjekt vědomě směřuje. Což lze vyjádřit tak, že k chybě dojde tehdy, jestliže subjektivní obraz skutečnosti neodpovídá jejímu objektivnímu stavu, když za pravdivé považujeme něco, co pravdivé ve skutečnosti není, za existující, co neexistuje. Velice trefně vystihl naši škodolibost B. Russell,⁶⁴ který tvrdil: „*Nejvíce utrpení způsobil člověk člověku proto, že byl přesvědčen o věcech, které se ukázaly být nepravdivé.*“ Fenomén chyb je zájmem bádání vědců z psychologie či jiných příbuzných oborů. Kupříkladu bylo experimentálně dokázáno to, že čím více činitelů působí na pozornost subjektu, tím větší je pravděpodobnost chyby.⁶⁵

Je zajímavé, že ke vzniku chyb stačí tak málo, jako je i nevelké rozčílení, a dále je také vyvolávají i jiné stresové okolnosti. „*Experimentátorům se podařilo vystavit skupinu dělníků zesílenému působení typických každodenních nepříjemností, jako je naléhání vedoucího skupiny, aby si každý uklidil své pracovní místo, měření času a tempa práce nebo připomínky vedoucího ke kvalitě práce. Jiná skupina dělníků, která pracovala v jiné směně, byla před takovým nervovým napětím pečlivě chráněna, a to po celé dva týdny, kdy byla první skupina vystavena uvedeným podnětům. Na konci sledovaného období byla provedena drobná změna v rutinní činnosti obou skupin. Jak se dalo předvídat, procento vadných výrobků se dočasně zvýšilo v obou směnách. Avšak skupina, která byla před tím dva týdny chráněna před obvyklými nepříjemnostmi, rychle dosáhla normální úrovně jakosti práce. Procento zmetků v experimentální skupině zůstalo vyšší po delší dobu.*“⁶⁶

Méně známá je závislost chyby na síle podnětu. Což nám krásně ilustruje příklad, o kterém vypráví Montaigne. Vynikající lučištník byl odsouzen na smrt, ale slíbili mu život, předvede-li nějaký výjimečný kousek svého střeleckého umu. Lučištník však na zkoušku nepřistoupil, neboť příliš velké napětí zbaví jeho ruku jistoty a místo, aby si zachránil život místo přijde ještě o pověst dokonalého střelce.⁶⁷

⁶³ GARCZYNSKI, S. *Chyby a omyly*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1982, s. 10.

⁶⁴ Tamtéž, s. 5. Srov. *Homo homini lupus* (člověk, člověku vlkem) – Thomas Hobbes.

⁶⁵ Tamtéž., s. 20.

⁶⁶ HYMAN, R. Citováno dle GARCZYNSKI, S. *Chyby a omyly*..., s. 20-21.

⁶⁷ GARCZYNSKI, S. *Chyby a omyly*..., s. 21.

2.1.2 Justiční zločin

Rozsudek smrti nad Sokratem, vynesený jedním athénským soudem roku 399 př. n. l., platí za jeden z největších justičních skandálů světových dějin. Vycházíme-li z Platonovy Obrany Sokrata, tak zde máme člověka odsouzeného za zavádění nových bohů a kazení mládeže *de facto* k vyhoštění a pokud by neuposlechl tak trestu smrti, a to vypítím jedu za svou filozofii, která je dnes považována za základ světových dějin.⁶⁸

Nejinak tomu bylo v heretickém středověku, kdy Uwe Schultz velice trefně uzavírá, že „*čarodějnice vznikaly teprve na mučidlech.*“⁶⁹ Dá se tedy obecně uvažovat, že v případě justičních zločinů je legitimně ohýbáno a využíváno právo, aby byly potrestány politicky nežádoucí osoby, příp. odpůrci režimu jako byla např. dr. Horáková, Angela Davisová, o jejichž případech bude pojednáno dále. Velice špatnou zkušenost s českými soudy si nese kurdský disident Yekta Uzunoglu,⁷⁰ který svůj případ připodobňuje k Dreyfusově aféře.

2.2 Příčiny justičního omylu

Překvapující počet osvobozujících verdiktů zahrnujících důkaz prostřednictvím testů DNA prokázal, že systém trestního práva čas od času chybuje, což způsobuje fatální chyby. Tyto chyby mají velmi reálný a ničivý dopad na všechny zúčastněné od nevinných lidí, kteří trpí ve vězení, až po minulé i budoucí oběti skutečných pachatelů, kteří jsou nepotrestáni na svobodně a mohou páchat další trestnou činnost. Navzdory všem těmto negativům jsou vězni, kteří mohou být osvobozeni šťastní, neboť se o jejich případ začne někdo zajímat a mohou doufat ve spravedlnost. V naprosté většině případů však není k dispozici důkaz prostřednictvím DNA testů, který by přesvědčivě prokázal nevinnost vězně, a to buď proto, že případ nezahrnuje biologické důkazy, nebo proto, že biologický důkaz byl zničen.⁷¹

Co může být horšího než jít do vězení za zločin, který jste nespáchaly a to, protože je na vás „vyrobena“ svědectví proti vaší osobě? O to horší se celá situace jeví, když tito lidé křivě svědčí výměnou za shovívavost v jejich vlastních případech. Ostatně o tom se hovoří v případě Angely Davisové či Rona Williamsona a Denise Fritze. Policie měla svědecké výpovědi od vězňů, což je

⁶⁸ SCHULTZ, U. *Velké procesy: právo a spravedlnost v dějinách*. 1. vyd. Praha: Brána, 1997, s. 17 a násl.

⁶⁹ Tamtéž, s. 162.

⁷⁰ Blíže k tomu UZUNOGLU, Y., ŽANTOVSKÝ, P. *Výpověď*. Praha: Akropolis, 2007, s. 11 a násl.

⁷¹ *Causes of Wrongful Convictions* [online]. Exonerate, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <https://web.archive.org/web/20080822012118/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/>.

přínejmenším podezřelé, vezmeme-li v potaz, že se až na Rona Williamsona v zásadě jednalo o bezúhonné občany, kteří neměli záznamy v rejstříku trestů.

Neregulovaná problematika policejních informátorů a jejich přínejmenším zvláštních svědectví, které se nezakládaly na pravdě poslaly nevinné lidi do vězení, ba co hůř na trest smrti, který dodnes platí v některých státech USA, Číně apod.⁷² Jenže dá se tomuto slabému místu justice a jedné z hlavních příčin omylů zabránit? Bude stačit osvěta? Domníváme se, že nikoliv a tento faktor bude i nadále působit ve společnosti, byť v malém měřítku. Tato vyhandlovaná svědectví v konečné fázi stojí daňové poplatníky miliony dolarů a obětem justičním omylům se přesto nedostává spravedlnosti.

Jak potvrzují studie na toto téma, tak nevěrohodné svědectví policejních informátorů z věznic, kteří si zde odpykávají svůj trest představuje jednu z hlavních příčin justičních omylů na národní úrovni USA, kdy zhruba v každém pátém případě z celkových 364, které byly zkoumány byla prokázána nevina odsouzených osob.⁷³

Příčina každého justičního omylu stojí za prozkoumání. Ze strany ochrany práv má zkoumání význam jak pro jednotlivce, tak i pro celou společnost. A proto je nutné zaměřit pozornost na hledání příčin tohoto fenoménu.

Nejen soudci nesou vinu za chybná rozhodnutí. Ze zahraničních zdrojů jsou známé příčiny nejznámějších justičních omylů v podobě:⁷⁴

- Chyby na straně soudu, příp. i zapisovatelky
- Nesprávný úřední postup (zejména orgány činné v trestním řízení)
- Vynucená přiznání
- Křivá svědectví
- Zatajení stěžejních informací
- Omyl v osobě pachatele
- Nekvalitní znalecké posudky

Nabízelo by se řešení, že ve Spojených státech amerických je možné spatřovat podstatu justičních omylů v právním systému, který klade důraz na laický prvek v podobě poroty, která se usnází o vině či nevině obžalovaného. To však není pravda, a na tuto problematiku se podíváme v řádcích níže. Ne všechny justiční omyly mohou být odstraněny zejm. v situaci, kdy je osoba zbavena života. Může vzniknout určitá skupina příčin, kdy je nutné zkoumat individuální vlivy,

⁷² Srov. *Innocence project* [online]. Innocence Project, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.innocenceproject.org/>>.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Srov. HUFF, R., KILLIAS, M. *Wrongful convictions and miscarriages of justice: Causes and Remedies in North American and European Criminal Justice Systems*. New York: Routhledge, 2013. 430 s.

vlivy jednotlivých institucí a v neposlední řadě také společenské vlivy. Příčina justičního omylu má také přesah i do jiných vědních disciplín např. sociologie a má význam i pro psychologii.

2.2.1 Znalecké posudky

U mnoha případů justičních omylů hrají významnou roli znalecké posudky. Existuje jen málo věcí, které jsou v soudní síni přesvědčivější než vědecké důkazy v podobě znaleckých posudků, které přesvědčivě spojují obžalovaného se zločinem. Jednoduše řečeno, když v soudní síni soudní znalci svědčí, tak ostatní ať již v podobě soudce, advokátů či státního zástupce poslouchají, neboť znalecký posudek má značnou vypovídací hodnotu.⁷⁵

Jedná se o nesystematickou příčinu justičního omylu, kdy soudce povolá odborníky rozličných vědních oborů, aby zodpověděly klíčové otázky pro rozhodnutí soudu. Znalecké posudky hrají výraznější roli v trestním právu než v právu soukromém. Na základě čehož se pak soudce rozhoduje o vine či nevině, příp. porota v angloamerickém soudním systému.

Ostatně k problematice znaleckých posudků, jež již před více než deseti lety vyjadřoval Otakar Motejl, který se nechal slyšet: „*Soudní znalci nič lidské životy! Případy, kdy soudní znalci pochybili, mívají často za následek zpackaný lidský život, jejich odpovědnost je ale téměř nulová.*“⁷⁶ Svou troškou přispěl i prof. Musil, který nešetřil soudní znalce: „*špatná odborná kvalifikace některých znalců a znaleckých ústavů je příčinou vadných znaleckých posudků -- to neřídka vede k velkým komplikacím v řízení, a dokonce i k justičním omylům. Bobužel stále častější jsou i úmyslně nepravdivé znalecké posudky. Namísto toho, aby znalecké posudky pomáhaly občanům a soudům k nalezení spravedlnosti, tak prosazování práva brzdí. Znalecká činnost je přitom velmi drabá, značně zatěžuje státní rozpočet a vede k enormním nákladům účastníků řízení*“.⁷⁷

Mnohdy se nám může zdát, že soud nadužívá a tím pádem přesouvá zodpovědnost za samotné rozhodnutí na znalce a jejich znalecké posudky, kdy společnost může nabýt dojmu, že soudci bez znaleckých posudků takřka nic nerozhodnou. Avšak samotnou kapitolou k zamyšlení je to, zdali je znalec motivován dosažením spravedlnosti, anebo je motivován jiným prospěchem k záměrnému zkreslení znaleckého posudku.

⁷⁵ Blíže k tomu např. *Junk science and lab fraud* [online]. Exonerate, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<https://web.archive.org/web/20080822122018/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/junk-science-and-lab-fraud/>>.

⁷⁶ UHLÍŘ, A. *Soudní znalci nič lidské životy* [online]. Britské listy, 2011, 1, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<http://blisty.cz/art/57881.html>>.

⁷⁷ Tamtéž.

2.2.2 Nesprávná identifikace pachatele

Policejní vyšetřovatelé mohou ovlivnit svědka při identifikaci osoby podezřelého – domnělého pachatele z různých činů, ale i z těch nejzávažnějších jako je vražda. Soud klade velký důraz na identifikaci pachatele očitým svědkem. Identifikace pachatele klasickou cestou je nedokonalá a vykazuje značné množství nepřesností.

Představme si situaci, kdy oběť trestného činu svědčí před soudem o tom, že ji obžalovaný brutálně napadl, nebo že byla svědkem toho, že se obžalovaný dopustil násilného trestného činu. Soudce (a také i porotci v Angloamerickém systému) jim pravděpodobně uvěří. Je to proto, že drtivá většina očitých svědků trestných činů jsou bezúhonnými občany, kteří chtějí pomoci při řešení zločinů. Studie případů neoprávněného odsouzení a omylnosti lidské paměti bohužel prokázaly, že se očití svědci často mýlí. V prvních 82 případech osvobození (exoneracích) na základě DNA testů byla chybná identifikace očitých svědků faktorem ve více než 70 % případech, což z ní učinilo nejčastější příčinu neoprávněného odsouzení.⁷⁸

Může se to zdát divné, že například oběť znásilnění by mohla nesprávně identifikovat její násilníky, ale studie ukázaly, že lidská paměť může být během vyšetřovacího procesu snadno manipulována. Očití svědci se bez vlastního zavinění často účastní identifikačních postupů, které mohou vyústit až ve fatální chyby.⁷⁹ Některé příklady takových postupů zahrnují, zejména při zvláštních způsobech dokazování v trestním řízení jako je zejména rekognice.⁸⁰ Která ve své podstatě představuje zvláštní formu výslechu obviněného či v našem případě svědka, kdy vyslychaná osoba má za účelem zjištění totožnosti poznat určitou osobu důležitou pro trestní řízení mezi několika podobnými osobami. Samotná rekognice tak může spočívat v identifikaci pachatele podle hlasu, podoby, chůze a výjimečně také často kritizované identifikace na základě fotografií.⁸¹

Ačkoliv se problém očitých svědectví, potažmo svědeckých výpovědí může zdát jako nepřekonatelný, ve skutečnosti tomu tak není a nabízí se x variant, jak tento problém překlenout. Výzkum⁸² v oblasti sociální věd totiž prokázal v oblasti svědeckých výpovědí, který je zájmem vědeckého bádání již od 50. let minulého století poukázal nejen na to, že existuje několik snadných, a přitom levných způsobů jak zlepšit přesnost identifikace očitých svědků, ale poukázal především

⁷⁸ Srov. např. *Mistaken Eyewitness Identifications* [online]. Exonerate, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<https://web.archive.org/web/20080822012129/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/mistaken-eyewitness-identifications/>>.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Blíže k tomu HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník...*, s. 862 s.

⁸¹ Srov. např. *Eyewitness evidence: A Guide for Law Enforcement* [online]. U. S. Department of Justice, 18. 3. 2019. Dostupné z <<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/178240.pdf>>.

⁸² WELLS, G. L., SMALL, M., PENROD, S., MALPASS, R. S., FULERO, S., BRIMACOMBE, C. A. E. Eyewitness Identification Procedures: Recommendations for Lineups and Photospreads. *Law and Human Behavior*, 1998, Vol. 22, No. 6, s. 1 a násl.

na stinné stránky tohoto způsobu identifikace pachatele, na který doplatilo přinejmenším 40 nevinných osob, které byly odsouzeny za zločiny, které nespáchali a až po letech na základě DNA testů mohly být jejich případy přezkoumány, avšak neděje se tak automaticky jak by se mohlo zdát.

2.2.3 Falešná doznání

Za situace, kdy se obžalovaný přiznal ke spáchání trestného činu, drtivá většina policistů, státních zástupců a porotců to považuje za skálopevný důkaz viny. Většina lidí je zmatená představou, že by se někdo přiznal ke zločinu, kterého se nedopustil. Ve 25 % všech osvobozujících verdiktů na základě DNA testů, však obžalovaní učinili právě to, tedy přiznali se ke zločinům, které nespáchali, a to vše, ačkoliv byl již dávno judikován zákaz sebeobviňování ve slavném rozsudku *Miranda v. Arizona* z roku 1966, volně přeloženém jako máte právo nevypovídat, cokoliv řeknete může být použito proti vám a současně bylo zakotveno právo obviněno na přítomnost obhájce při výslechu.⁸³

Je zářezující, že ve 35 % případů falešných doznání bylo obžalovaným 18 let či méně, anebo byli mentálně retardovaní. Mnoho z těchto falešných či až vynucených přiznání se týkalo dětí, podezřelých s duševními chorobami nebo mentální retardací. Ještě více případů se týká dospělých, kteří neměli duševní nemoci ani retardaci v anamnéze, avšak byli podrobena nepřetržitému výslechu po dobu až 37 hodin nebo byli nepravdivě informováni o tom, že orgány činnými v trestním řízení mají proti nim věrohodné důkazy. Ačkoli to může vypadat nelogicky, ale tyto osoby, které se přiznali k něčemu, co nespáchaly nabyly dojmu, že přiznání je tou nejrozumnější volbou.⁸⁴

Fenoménu falešných doznání se věnuje zejména prof. Steven Drizin, který napsal několik monografií na toto téma a současně na svém blogu⁸⁵ velice aktivně informoval nejen své studenty, ale také veřejnost o negativním jevu v podobě falešných doznání.

Ve velkém počtu případů falešná přiznání neodpovídají skutečným údajům o trestném činu. V případě *Earla Washingtona* – mentálně retardovaného muže z Virginie, který se přiznal a následně byl odsouzen k trestu smrti za znásilnění a vraždu, kterou nespáchal – nejen, že neznal rasu své údajné oběti, on dokonce ani nevěděl, že byla znásilněna. V případě Norfolkské čtveřice se jeden z obžalovaných přiznal, že oběť uhodil do hlavy tupým předmětem, ačkoliv ve skutečnosti byla oběť bodnuta. Kvůli problémům, jako je např. vidění v tunelu, což není zcela jistě akceptovatelné

⁸³ Viz HAMBLEN, K. *Miranda rule definition*. Legal Match. [online]. 6. 6. 2018. [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.legalmatch.com/law-library/article/miranda-rule-definition.html>>.

⁸⁴ Blíže k tomu *False Confessions* [online] exonerate.org, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<https://web.archive.org/web/20080822120011/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/false-confessions/>>.

⁸⁵ DRIZIN, S. *False Confessions* [online]. North Western. 2007-2008. [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <http://blog.law.northwestern.edu/bluhm/false_confessions/index.html>.

jsou tyto detaily často přehlíženy, protože se obžalovaný přiznal.⁸⁶ *A propo* nesmíme zapomínat ani na skutečnost, že státní orgány musí k sebeobviňování přistupovat kriticky, a nikoliv automaticky přijímat přiznání jako ulehčení práce a tím případ uzavřít.

Ve snaze o redukování falešných přiznání, by měly suverénní státy přijmout taková opatření, např. v podobě audiovizuálního záznamu výslechu podezřelých ve všech případech vražd a vážných trestných činů. Zaměstnanci orgánů činných v trestním řízení by měli být povinni zaznamenat celý proces trestního řízení proti osobě domnělého pachatele od vyšetřování až do okamžiku, kdy skončí všechny policejní výslechy. Pokud by ovšem nebyl pořízen úplný záznam výslechu, mělo by to za následek, že přiznání získané tímto způsobem bude jako důkaz vyloučeno.⁸⁷ Samozřejmě by měl být přezkoumán duševní a fyzický stav takovéto osoby. Pokud se člověk přizná k něčemu, co nespáchal (tj. sebe obviní se) vede to více či méně k negativnímu postoji vůči němu, to však nezabavuje orgány činné v trestním řízení skutečně prověřit, zda hovoří pravdu.

2.2.4 Pochybení obhajoby

V systému trestního procesu, který se od francouzské revoluce používá na evropském kontinentu jsou obtížné situace pro obhájce téměř nevyhnutelné. *A propo* dvě zásady hrají prim a hledá se správná rovnováha mezi nimi, aby se předcházelo často tragickým kolizím. Jde tak o zásadu, dle které je obhájce povinen pomáhat obžalovanému při procesu podle svých možností a schopností. A současně má být i pomocníkem soudu, který má usnadnit vynesení spravedlivého rozsudku.

To, jak důležitou roli v trestním právu zastává obhájce není sporu. Kompetentní obhájci mohou pomoci zabránit odsouzení nevinných obžalovaných tím, že usilovně pracují – at' již v podobě rešerší, podávají řádné návrhy a bojují za své klienty. Bohužel, i když je právo na spravedlnost, resp. právo na nutnou obhajobu v soudním procesu zaručeno jak naší Ústavou, tak i trestním řádem. Právní zastoupení poskytované chudým obžalovaným není vždy zárukou toho, že se obžalovanému dostane spravedlnosti. Není málo případů, kdy obhájci pochybili, neboť i oni jsou pouze lidé a neudělali maximum pro svého klienta tak, aby mohli prokázat jejich nevinu, nedokázali zpochybnit postupy falešného očitého svědectví, falešné přiznání nebo nekvalitní či

⁸⁶ Srov. *False Confessions* [online]. Exonerate, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <https://web.archive.org/web/20080822120011/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/false-confessions/>.

⁸⁷ Tamtéž.

zmanipulované znalecké posudky. Jednoduše shrnuto se nedokázali dostatečně připravit na obhajobu.⁸⁸

Tuto skutečnost bychom si nedovolili tvrdit jenom tak, nebýt rozsudku Nejvyššího soudu USA ve věcech *Powell v. Alabama*⁸⁹ a *Gideon v. Wainwright*.⁹⁰ Samotnou podstatu případů vystihl Anthony Lewis následovně: „*Bude velkým úkolem probudit v život sen o obrovské různorodé zemi, v níž bude každému, proti němuž bude vzneseno obvinění z trestného činu, zaručeno právo na obhajobu, aby bylo zabráněno nespravedlnosti.*“⁹¹ Z těchto rozsudků, lze uzavřít, že chudí lidé obvinění ze závažných až hrdelních zločinů jsou daleko častěji zastupováni advokáty, kteří nemají dostatek zkušeností na to, aby zvládli náročnou obhajobu. Tato skutečnost je potvrzována případ za případem, jak uvádí Bright⁹² a dodává, že problém není zapříčiněn komplikovaností právní normy, nýbrž neprofesionálním právním zastoupením.

Jako názorná ilustrace poslouží případ Marvina Andresona,⁹³ člověka, který byl ospravedlněn na základě testů DNA. Skoro až jako neuvěřitelné se může zdát chování jeho advokáta, který neuposlechl příkazu svého mandanta, to znamená nepředložil důkazy o tom, že jiný muž, a to John Otis Lincoln odpovídá popisu pachatele a má záznamy v rejstříku trestů za násilnou trestnou činnost. Pan Anderson žádal svého advokáta, aby nechal k soudu předvést Lincolna, který mu půl hodinu před znásilněním ukradl kolo, avšak advokát příkazu neuposlechl a svědka nepředvolal, přičemž později vyšlo najevo, že advokát shodou okolností zastupoval rovněž pana Lincolna, (byť v jiné věci) a proto měl k němu povinnost loajality.⁹⁴ Nicméně takovéto chování lze považovat za neetické a opět vyústilo v absurdní závěr, kdy nevinný člověk byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce 210 let a skutečný viník byl přitom volný - nepotrestaný, a to vše zásluhou chybné obhajoby. Díky DNA testům byl po dvaceti letech za mřížemi osvobozen a očištěn Marvin Anderson, přičemž bylo prokázáno to, co celou dobu tvrdil a tedy, že skutečným pachatelem byl John O. Lincoln.

⁸⁸ *Inadequate Defence Counsel* [online]. Exonerate, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <https://web.archive.org/web/20080822121958/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/inadequate-defense-counsel/>.

⁸⁹ *Powell v. Alabama*, 287 U.S. (1932). V tomto případě bylo odsouzeno 7 mužů k trestu smrti zapříčiněného tím, že jejich obhájci se nedostatečně pečlivě věnovali vedení případu. Nejvyšší soud USA tento verdikt zrušil se slovy, že obžalovaní: „*did not have the aid of counsel in any real sense.*“

⁹⁰ *Gideon v. Wainwright*, 372 U.S.

⁹¹ LEWIS, A. *Gideon's Trumpet*. 1964, s. 205. Citováno dle BRIGHT, S. Counsel for the Poor: The Death Sentence Not for the Worst Crime but for the Worst Lawyer. *Yale Law Journal*, vol. 103, s. 1838.

⁹² BRIGHT, S. Counsel for the Poor: The Death Sentence Not for the Worst Crime but for the Worst Lawyer. *Yale Law Journal*, vol. 103, s. 1836.

⁹³ Blíže k tomu např. *Innocence project – Marvin Anderson* [online]. Innocence Project, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <https://www.innocenceproject.org/cases/marvin-anderson/>.

⁹⁴ Což je samo o sobě zjevně v rozporu s etickým kodexem. Viz HAMUŽÁKOVÁ, K. Profesní etika. In TOMOSZKOVÁ, V., TOMOSZEK, M. (eds). *Kurz právnických dovedností: učební pomůcka pro studenty PF UP v Olomouci*. 1. vyd. Olomouc: Iuridica Olomoucensis, 2008, s. 45–66.

Nabízí se otázka: čím bylo pochybení advokáta způsobeno – zdali nedbalostí či úmyslně? No, máme za to, že se jedná o nedbalost. Avšak na pochybení obhajoby může mít vliv řada faktorů – např. v podobě vysokého počtu případů, a nízkých odměn. Ostatně pokud by došlo ke snížení finančních prostředků pro obhájce ustanoveného *ex officio*, tak by se tento problém ještě prohloubil.

S ohledem na tyto otázky se domníváme, že je nutné nejen u institutu obhajoby *ex officio* trvat na jmenování obhájce, který zajistí, že všichni obžalovaní budou mít účinné a smysluplné zastoupení. Rovněž by obhájci měli podléhat kvalifikačním normám, což podléhají, a to tzv. ABA⁹⁵ (tak jako je to u obhájců v ČR, kteří jsou zapsáni ve stavovské komoře, která nad nimi vykonává správu).⁹⁶

2.2.5 Svědectví policejních informátorů

V situaci, kdy svědci vypovídají na oplátku za dohodu, kdy je jim slíbeno zvláštní zacházení nebo upuštění od obvinění. V těchto případech je vypovídající hodnota jejich svědectví přinejmenším podezřelá, ne-li nulová. Náš trestněprávní systém se bohužel příliš často spoléhá na svědky, kteří jsou na základě výše uvedených skutečností silně motiváni lhát. Snad nikoho nepřekvapí, že používání policejních informátorů, známých jako „*snitches*“, je významnou příčinou neoprávněného odsouzení a je nejčastější příčinou neoprávněného odsouzení v případech, za které je ukládán trest smrti.⁹⁷

Aby se zmírnily problémy spojené se svědectvím policejních informátorů, musí být státní zástupci povinni informovat obhájce o jakýchkoli dohodách, ať už explicitních nebo implicitních, s potenciálními svědky. Tato skutečnost by však měla být stranám známa, čemuž se však v praxi příliš neděje.

2.2.6 Porušení pravidel orgány činnými v trestním řízení

Je třeba připomenou často opomíjený fakt. Stejně jako ve sportu, tak i v justici by se mělo hrát *fair play*, neboť smyslem soudního, zvláště pak trestního řízení není vyhrát, nýbrž dosáhnout spravedlnosti. Policie ve společnosti plní řadu důležitých úkolů. Ale jak se zachovat v situaci, kdy

⁹⁵ American Bar Association, která by mohla posloužit jako vzor pro ČAK. Srov. HAMUEÁKOVÁ, K. Profesní etika. In TOMOSZKOVÁ, V., TOMOSZEK, M. (eds). Citované dílo, s. 45-66.

⁹⁶ *Inadequate Defence Counsel* [online]. Exonerate, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<https://web.archive.org/web/20080822121958/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/inadequate-defense-counsel/>>.

⁹⁷ Srov. *Incentivized or “Snitch” Testimony* [online]. Exonerate, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<https://web.archive.org/web/20080822122012/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/incentivized-or-%E2%80%9Csnitch%E2%80%9D-testimony/>>.

policisté jsou horlivě vedeni vlastním přesvědčením, že polapili toho správného pachatele. Tato jejich „show“ v ojedinělých případech může vyústit až v absurdní situaci, kdy je do vězení umístěna nesprávná osoba. Koneckonců stejný průběh měl i případ Rona Williamsona,⁹⁸ který byl ideálním pachatelem pro detektivy a amerického prokurátora. O tom však až v následující kapitole.

Právníkům se situace v pozici obviněného může zdát schůdná, ale přinejmenším velice nepřijemná. Ale co když se v této situaci ocitne neprávnick (ba hůř osoba), která má takřka nulové povědomí o právu? Za této situace policisté nezřídka kdy kladou sugestivní otázky, používají nátlakovou taktiku a neuznávají názory, jež jsou v rozporu s jejich teorií. Za těchto podmínek skutečně může docházet – *ad absurdum* až k justičním omylům.⁹⁹

Koneckonců na problematiku vztahu mezi neprofesionalitou státních zástupců a nárůstem justičních omylů vypracoval studii profesor trestního práva na Washingtonské univerzitě Peter Joy.¹⁰⁰ Ten ostatně potvrzuje, že bezohledná taktika státních zástupců dostala mnoho nevinných za vězeňské zdi. Tato skutečnost vyšla najevo, díky mravenčí práci chicagských novinářů Kena Armstronga a Maurice Possleyho.¹⁰¹ Díky jejich práci, která spočívala v procházení 11 000 soudních rozhodnutí za období 36 let bylo zjištěno, že minimálně 381 osob bylo odsouzeno za vraždu na základě pochybení orgánů činných v trestním řízení. V práci mimo jiné zaznívá, že prokuratura zcela beztrestně stíhá černochoy za vraždy, ačkoliv měla indicie, že skuteční pachatelé byli běloši.

Kapitolou samou pro sebe je otázka pochybení v souvislosti s medializovanými kauzami. Tyto tzv. mediální soudy mají své zastánce tak i odpůrce.¹⁰² My se přikláníme spíše k té zdrženlivější komunitě – tedy odpůrcům, kteří tvrdí, že přítomnost televize ovlivňuje, ne-li dokonce deformuje pojem spravedlnosti, jejíž hledání bylo mělo být v prvé řadě úkolem soudu. Kromě toho zde máme dvě základní práva garantovaná LZPS a to právo (veřejnosti) na informace a naproti tomu právo jednotlivce na ochranu osobnosti, neboť se jedná o citelný zásah do tohoto práva. Avšak právě na podobné situace pamatuje § 200 odst. 1 TR.¹⁰³ Ten praví: „Při hlavním líčení může být veřejnost vyloučena, jestliže by veřejné projednání věci obrozilo tajemství chráněné zvláštním zákonem, mravnost nebo nerušený průběh jednání, anebo bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků...“

⁹⁸ Blíže k tomu např. GRISHAM, J. *Nevinný: vražda a nespravedlnost na malém městě*. Praha: Knižní klub, 2008, s. 70 a násl.

⁹⁹ *Police/Prosecutorial Misconduct* [online]. Exonerate, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<https://web.archive.org/web/20080822122023/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/policeprosecutorial-misconduct/>>.

¹⁰⁰ JOY, P. The Relationship Between Prosecutorial Misconduct and Wrongful Convictions: Shaping Remedies for a Broken System. *Wisconsin Law Review*, 2006, vol. 396, s. 399-429.

¹⁰¹ ARMSTRONG, K., POSSLEY, M. Trial & Error; How Prosecutors Sacrifice Justice to Win; The Verdict: Dishonor. *Chicago Tribute*, 1999, n. 1, p. 1. Citováno dle JOY, P. The Relationship Between Prosecutorial Misconduct and Wrongful Convictions: Shaping Remedies for a Broken System. *Wisconsin Law Review*, 2006, vol. 396, s. 399.

¹⁰² Např. ŠMÍD, M. *Televizní soudy – pomoc právnímu systému, nebo jeho obrozění?* [online]. Louč, 1996, 7, [cit. 19. 3. 2019]. Dostupné z <<http://www.louc.cz/04/1091024.html>>.

¹⁰³ Zákon č. 141/1961 Sb., Trestní řád (TR), ve znění pozdějších předpisů.

Zejména v těchto případech bude obžaloba dělat vše pro to, aby byla společnost uspokojena co nejrychlejším nalezením a odsouzením pachatele. Ale co dělat v případě, že existuje pochybnost, že nemají tu správnou osobu? Neměla by se použít zásada *in dubio pro reo*? Dle prof. Petera Joye se orgány činném v trestním řízení pokusí tuto skutečnost zatajit – ostatně 381 pochybení z 11 000 případů je toho příkladem.

Neziskové organizace zabývající se touto problematikou¹⁰⁴ v této souvislosti doporučují, aby byly přijímány takové postupy, které by zajistili transparentnost u přístupu k informacím, ať již se bude jednat o informace ve prospěch či neprospěch obžalovaného, které shromáždila policie, potažmo státní zastupitelství. A současně, aby veškeré nashromážděné důkazy byly zaznamenány a byly dohledatelné, neboť nepoctiví strážci zákona až podezřele často ztrácejí části či dokonce celý spisový materiál.

Existuje mnoho důvodů, proč se tak děje. V některých případech má policie poznámky a spisy, které státní zástupci nikdy nevidí. V jiných případech mohou státní zástupci podcenit význam informací nebo mít zúžené vidění, které jim brání v jeho pochopení. Někteří státní zástupci se mýlí se zákonem a odepírají příznivé informace, protože se domnívají, že tyto důkazy nejsou s to přinést obžalovanému příznivější výsledek, nebo si nemyslí, že by to ovlivnilo výsledek soudního procesu. Jako paradoxní se pak může jevit to, že v situaci, kdy je porušení odhaleno, důvody pochybení nejsou šetřeny a tresty jsou až nepřiměřeně mírné.

2.2.7 Nedostupnost adekvátních opravných prostředků

V posledních letech dosáhla jurisprudenc obrovského pokroku, ale stále existuje prostor pro zlepšení. Jakmile je jednotlivec odsouzen za trestný čin, bývá pro něj velmi komplikované prokázat svou nevinu, avšak k tomu slouží opravné prostředky, které mají zhojit vadný verdikt. Tento palčivý problém se týká zejména států jako je Virginie a Columbie. Dle dr. Potterové¹⁰⁵ byla neudržitelná situace, která umožňovala přinést důkaz o své nevině pouze v prvních 21 dnech po obvinění a pokud tato lhůta marně uplynula došlo ke „koncentraci řízení“ a obžalovaný ztratil možnost se očistit, i kdyby měl nezvratný důkaz o své nevině.

V tomto případě je zcela nepochybné, že tento postup byl nespravedlivý. I díky odborníkům došlo v roce 2004 ke změně, která umožňuje u pravomocně odsouzených osob podstupovat testy DNA tak, aby se v maximálně možné míře zabránilo justičním omylům. Avšak ani tato změna není bez chyb a objevuje se zásadní problém a to ten, že vězen má pouze jednu možnost na přezkum

¹⁰⁴ *Innocence project* [online]. Innocence Project, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.innocenceproject.org/>>.

¹⁰⁵ Blíže k tomu POTTER, K. *Innocence Suffering: The Unavailability of Post-Conviction Relief in Virginia Courts*. *Richmond Law Review*. 2016, 4. 51, s. 302 a násl.

DNA, i kdyby se objevily nové důkazy po již provedeném přezkumu. V Marylandu musí být genetický materiál uchováván po dobu výkonu trestu, resp. může být zničen pouze se souhlasem odsouzeného.¹⁰⁶

¹⁰⁶ *Innocence project* [online]. Innocence Project, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.innocenceproject.org/>>.

3 Srovnání euroamerických případů

Máme-li porovnat oba právní systémy, nezbyvá než konstatovat, že každý z nich se vyvíjel svébytně, a proto se také tolik odliší. Zatímco kontinentální právo vychází z římskoprávní tradice, jehož základním pramenem práva je psané – kodifikované právo, což ve své podstatě velice lapidárně řečeno znamená – co je psáno, to je dáno. To se vyznačuje snahou přenést ideální právo abstrakcí obecných principů a pojmů do praxe.¹⁰⁷ Od toho se odvozuje síla, resp. hierarchie právní normy, přičemž na pomyslném vrcholku pyramidy trůní právo ústavní, následované zákony a pod nimiž jsou podzákoné předpisy. Specifickou úlohu plní Ústavní soud, který je považován za negativního zákonodárce, kdy má pravomoc rušit zákony, které jsou v rozporu s ústavním pořádkem.

Tím nechceme říci, že by angloamerické právo neznalo kodifikované právo, nicméně převládá spíše na americkém kontinentu. Stěžejní úlohu zde zastává soudní rozhodnutí *binding precedents*. Tato doktrína má dva způsoby výkladu, a to ve striktní a volné formě. V prvním případě se soudce nemůže odchýlit od rozhodnutí dokonce ani tehdy, když s ním nesouhlasí. V případě volné formy se soudce může inspirovat precedenty z jiných států, když není domácích závazných precedentů.

Samotný precedent lze dále dělit na *ratio decidendi* a *obiter dictum*.¹⁰⁸ V případě posledně jmenovaného se jedná o úvahy soudce, které nemají právní závaznost (jsou irelevantní), naopak *ratio decidendi* zaujímá zcela výsostné postavení a představuje tu část odůvodnění rozsudku, ve které je formulováno vlastní pravidlo chování.

3.1 Angloamerické kontra kontinentální právo

Kolébkou Angloamerického systému práva je Anglie, kde byl původně nazýván jako *common law*.¹⁰⁹ Avšak tento název není zcela přesný, neboť se díky kolonizaci rozšířil do celé tehdejší britské říše. Najdeme jej tedy nejen v Kanadě, Austrálii, na Novém Zélandu, ale také v USA. Zde se však systém od původního značně odchýlil.

¹⁰⁷ KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P. *Teorie práva...*, s. 186.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 192.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 188.

Právo USA je sice vybudované na základech anglického *common law*, postupem času se však vydalo svou vlastní cestou, tj. vyvíjelo se autonomně, nezávisle na Anglii. Rozdíly mezi právem USA a Anglie se nejvíce projevují v oblastech jako je vztah soudcovského a psaného zákonného práva, přičemž v USA má zcela nepochybně zásadnější roli. Ani zde nemáme soudce, který by byl volen na dlouhou dobu, ba naopak soudci jsou voleni a nabízí se otázka, kam až jsou ochotni zajít ve snaze svého znovuzvolení?

Dále je nutné připomenout fakt, že na rozdíl od Anglie je právo tvořeno na dvou úrovních – centrální v podobě federálního práva a samozřejmě na úrovni jednotlivých států. Vzhledem k tomu, že v USA je 50 států lze nepochybně hovořit o rozmanitosti zákona na státní úrovni. V případě, kdy by došlo ke střetu práva dvou anebo více států unie (*conflict of laws*) využije se k vyřešení této situace kolizní normy.

Určitě se shodneme, že rozdíly mezi těmito velkými právními systémy jsou sice závažné, ale nejsou podstatné. Týkají se jevové stránky práva, jeho formy. Není tedy rozhodující, jakým způsobem jsou pravidla chování zachycena, zdali v psaných právních normách, anebo nepsaných obyčejích, jestli jsou stanovena soudním rozhodnutím tvořícím precedens. Rozhodujícím je, že jejich dodržování je zajišťováno státem.¹¹⁰

3.1.1 Role soudce

Role soudce v kontinentálním soudním systému se zásadně liší od jeho kolegy, který soudí dle angloamerického systému. Je tomu tak proto, neboť v našem právním systému soudní rozhodnutí právo nevytváří, neboť úkolem soudce je pouze právo nalézt, ne jej vytvářet.¹¹¹ Soudní rozhodnutí mají také rozdílný dopad, neboť nevytvářejí závazné pravidlo chování, a to z toho důvodu, neboť je rozhodnutí závazné *inter partes*. Avšak jako téměř z každého pravidla existují i výjimky, kterými jsou např. nálezy Ústavního soudu.

3.1.2 Porotní systém

Porota ve své podstatě představuje laický prvek, který má však zcela zásadní roli v angloamerickém právu. Ve své práci¹¹² se Lord Patrick Devlin velice podrobně zabývá

¹¹⁰ TULÁČEK, J. *Meč a váhy...*, s. 117.

¹¹¹ KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P. *Teorie práva...*, s. 187.

¹¹² DEVLIN, P. *Trial by Jury*. London: Stevens & Sons Limited, 1956, s. 41 a násl.

postavením a povinnostmi poroty – od samotného výběru, který je zpravidla náhodný, až pro jednomyslnost verdiktu o vině a trestu.

Americký soudní proces je založen na *adversarial* principu. Jehož podstata je ta, že protistrany neusilují o hledání „pravdy či nevinny“ svého klienta, nýbrž jde o konflikt, kde se každá ze stran snaží vyhrát za každou cenu i když pak právo a spravedlnost mívají pramálo společného. Tuto absurdní situaci si lze názorně představit na příkladu, že pokud se mi podaří přesvědčit porotu o nevině mého klienta – mnohonásobného vraha - má reputace poroste¹¹³ aneb i zde se jedná o konkurenční prostředí. Rovněž nemohou být porotci postiženi za své rozhodování a s ním spojené úkony, neboť disponují imunitou. Tak či tak, nad jejich činností by měl dohlížet soudce.

Nabízí se otázka, nejsou porotci náchylnější k ovlivňování ze strany médií? Na tuto otázku se již mnoho autorů snažilo odpovědět. Lze souhlasit se Šmídem,¹¹⁴ který zastává názor, dle kterého *„porotci, byť jsou v průběhu soudu v největší možné míře odstíněni od vnějších podnětů, mohou jednat pod vlivem médií. Vědí, že po skončení široce publikovaného procesu budou čelit názorům veřejnosti, která měla možnost případ rovněž sledovat a udělala si o něm svůj vlastní názor. V tomto směru se televizní diváci stávají jakýmsi "třináctým porotcem", kterému není radno příliš odporovat.“*

3.1.3 Trest smrti

Trest smrti představuje jeden z nejcitelnějších zásahů do integrity člověka. Je namístě, aby ve 21. století byl tento typ drakonického trestání stále používán? Nebyly snad vyvráceny, ony argumenty zastánců, že tento kardinální trest sníží kriminalitu? K tomuto tématu se stavíme kriticky a zastáváme názor abolicionistů, že nikdo nemá právo brát druhým život, i kdyby s posvěcením státu.¹¹⁵ Jedna vlastnost se však trestu smrti upřít nedá a to ta, že v případě individuální prevence trestu funguje na sto procent. Tím, že zbavíme pachatele života, již nebude moci páchat trestnou činnost. Obdobně se dá hovořit o úspoře nákladu za předpokladu, že bude pachatel usmrcen, než aby byl do konce svého života přítěží pro daňové poplatníky. Jenomže je třeba mít na paměti, že studie¹¹⁶ zabývající se pojitkem mezi trestem smrti a justičním omylem ukázaly fakt, že kdyby byly

¹¹³ ULČ, O. USA: Problematický půvab americké justice [online]. Neviditelný pes, 16. 2. 2016, [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z <http://neviditelnypes.lidovky.cz/usa-problematicky-puvab-americke-justice-1-fjp-/p_zahranici.aspx?c=A160213_222424_p_zahranici_wag>.

¹¹⁴ ŠMÍD, M. *Televizní soudy – pomoc právnímu systému, nebo jeho obroženi?* [online]. Louč, 1996, 7, [cit. 19. 3. 2019]. Dostupné z <<http://www.louc.cz/04/1091024.html>>.

¹¹⁵ Srov. *Death Penalty Database: USA* [online]. Death Penalty Worldwide, 10. 3. 2014, [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z <<http://www.deathpenaltyworldwide.org/country-search-post.cfm?country=united+states+of+america>>.

¹¹⁶ Studie mezi léty 1973 až 2004 v USA, dle které bylo za toto období uloženo celkem 7 482 trestů smrti a z nich bylo přinejmenším 4,1 % justičních omylů – tj. bylo popraveno minimálně 307 nevinných osob. Srov. GROSS, S. R., O'BRIEN, B., HU, CH., KENNEDY, E. H. Rate of false conviction of criminal defendants who are sentenced to death. *PNAS*, 2013, vol. 111, no. 20, s. 1-6.

udělené tresty smrti přeměněny na tresty doživotní – zachránilo by to dle mírnějších odhadů až 4,1 % všech popravených, neboť až postupem času se podařilo prokázat nevinu těchto domnělých pachatelů.

Jako zcela zásadní považuji uvést skutečnost, že zatímco v ČR došlo ke zrušení trestu smrti v roce 1990, tedy relativně nedávno. zákonem č. 175/1990 Sb., a rovněž zakotveno na ústavní úrovni zejména v čl. 6 odst. 2 a 3 LZPS: „*Nikdo nesmí být zbaven života*“ a „*trest smrti se nepřipouští*“. Ostatně ve Spojených státech amerických, stejně jako v jiných státech světa, lze sledovat tendenci upouštění od tohoto trestu, ačkoliv se i dnes najdou jeho zastánci.

Z výzkumu¹¹⁷ profesora Davida W. Garlanda vyplývá, že trest smrti se uděluje zpravidla za vraždu ve zvláštní skutkové podstatě, a to tak, že se jedná spíše o výjimku nežli pravidlo. To potvrzuje statistika, která hovoří, že v roce 2010 bylo na území USA spácháno 14 000 vražd, za které bylo celkem uloženo 114 trestů smrti, což nepředstavuje ani 1 % všech udělených trestů.

Již v roce 1972, díky průlomovému rozsudku Nejvyššího soudu USA (*The U. S. Supreme Court*) v případě *Furman v. Georgia* se mohlo podařit nejvyššímu soudu to, co se nedařilo Kongresu, aby byl zrušen trest smrti jako protiústavní, neboť proces porušil náležité záruky řádného procesu a zákaz krutého trestu. Dopad tohoto rozsudku byl značný, neboť 35 států novelizovalo trestní zákon. Avšak toto nadšení nevydrželo příliš dlouho a v roce 1976 bylo i na základě společenského tlaku rozhodnuto, že trest smrti není „*cruel and unusual*“.¹¹⁸ A z toho důvodu mohl být znova praktikován, protože již nebyl protiústavní, a tak jsme svědky toho, že i dnes je tento trest vykonáván. S tímto závěrem nesouhlasíme a náš argument pro abolicionismus – upuštění od tohoto trestu je prostý a spravedlivý, že i kdyby došlo k jednomu justičnímu omylu a byla odsouzena, potažmo popravena nevinná lidská bytost, nemělo by se toto bezpráví opakovat.

Pro podporu našeho argumentu připomeňme, že podle studie,¹¹⁹ dle které chybovali experti při mikroskopické analýze vzorků vlasů, a to celkem v závratných 257 případech, které ve svém důsledku znamenaly smrt nejméně pro 32 nevinných osob. A dovolíme si uvést názor státního zástupce Richarda Blumenthala: „*Tato zjištění jsou otřesná, a to nejen pro potenciálně nevinné obžalované, kteří byli neoprávněně vězněni, a dokonce popraveni, ale i pro státní zástupce, kteří se spoléhali na vykonstruované a falešné důkazy.*“

¹¹⁷ GARLAND, D. W. *Why does the United States Have Capital Punishment?* [online]. Americké centrum, [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z <<http://www.americkecentrum.cz/proc-maji-spojene-staty-trest-smrti>>.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ *Omylem jsme poslali na smrt desítky lidí, přiznala FBI.* [online]. Česká televize, 20. 4. 2015. [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z <<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1521708-omylem-jsme-poslali-na-smrt-desitky-lidi-priznala-fbi>>.

3.2 Americké případy aneb staré křivdy vrhají dlouhé stíny

Otázka viny a nevinny je stěžejní pro trestní právo, neboť všem je nám jasné, že pokud je někdo, kdo je objektivně nevinný potrestán a odsouzen za něco, co nespáchal je takový trest nejen nespravedlivý, nýbrž také nepřijatelný a je nutné se podívat na možné příčiny této neospravedlnitelné zvěle tak, abychom se z nich poučili a neopakovali je.

Ona samotná problematika, resp. složitost chápání zákona je přinejmenším komplikovaná. A nabízí se otázka, zda je možné vytvořit soulad mezi smyslem pro spravedlnost a vědomím odpovědnosti za normální fungování státního aparátu?

A dostáváme se k otázce skutkového omylu.¹²⁰ Tedy do jaké míry je trestně odpovědný pachatel, který nevěděl, anebo dokonce nemohl vědět, že jeho čin je zákonem reprobován pod trestněprávní sankcí. To jej však neomlouvá, neboť jsou zde poměřovány dvě hodnoty, a to zájem společnosti na bezpečnosti na jedné straně a naproti tomu ochrana pachatele. V tomto smyslu se musíme klonit k závěru, který upřednostňuje nutnost ochrany společnosti a jenž je vyjádřen latinskou zásadou *ignorantia iuris semper nocet*.¹²¹

Soudce Oliver Wendell Holmes, představitel amerického realismu, který vypracoval studii nazvanou *o obecném právu* velmi trefně vystihl proč má být tato fikce respektována: „*Společenský zájem a potřeby kriminální politiky v tomto případě přikazují obětovat jednotlivce ve prospěch obecného dobra. Kdybychom totiž připustili omluvu delikventa, že neznal trestní právo, bylo by to příliš velkou a nebezpečnou pobídkou k tomu, aby se v tomto oboru udržela mezi lidmi absolutní ignorance. Avšak zákonodárce se právě vydáváním zákonů snaží, aby určitá pravidla jednání vešla ve všeobecnou známost.*“¹²²

A nyní se dostáváme konečně k případům, které se nejen že staly, ba co hůř stály nevinné osoby roky a nezřídka i celý jejich život ve vězení za něco, co nespáchaly. Během triadvacetileté spolupráce mezi *University of Michigan Law School* a *Center on Wrongful Convictions při Northwest University School of Law* na projektu,¹²³ který spatřil světlo světa v roce 2012 bylo na základě hluboké rešerše zdokumentováno přes 2000 případů, kdy byly osoby nespravedlivě odsouzeny použijeme-li českou terminologii – pro zvláště závažné zločiny. Postupem času, zejména díky vědeckému pokroku a nástupu DNA testů může být spravedlnosti zadostiučiněno a tyto osoby očištěny.

¹²⁰ Blíže k tomu STOČESOVÁ, S. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 47 a násl.

¹²¹ Obdobně *ignorantia iuris non excusat*, tj. neznalost zákona neomlouvá.

¹²² SAWICKI, J. *Tajemství paragrafů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1970, s. 280.

¹²³ Srov. např. *Miscarriages of justice: 10 egregious cases* [online]. Criminal Justice Degree Hub, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<http://www.criminaljusticedegreehub.com/judicial-miscarriage/>>.

Výsledky¹²⁴ výzkumu přinesly další šokující zprávy, kdy celková doba, kterou strávily oběti justičních omylů ve výkonu trestu činila neuvěřitelných více než 10 000 let odnětí svobody, přičemž s průměrnou délkou strávených 11 let ve vězení na osobu. Podíl mužů jednoznačně převládal 9 ku 1 vůči ženám a polovina z nich byli Afroameričané, což je překvapivé, neboť jsme pracovali s hypotézou, že častějšími oběťmi justičních omylů v USA je černošské obyvatelstvo.

Téměř polovina z 873 případů, které byly jednoznačně prokázány jako justiční omyly a jejichž domnělí pachatelé – tj. oběti justiční omylů byly soudně očištěni a propuštěni na svobodu. (Ve zbylých takřka 1200 případech nebyl dostatek důkazů, protože svědci již zemřeli). Byli trestáni pro trestný čin vraždy, za který bylo uloženo celkem ve 101 případech trest smrti. Zbylou část tvořila sexuální trestná činnost.

Jako zásah *vis maior* lze považovat testování DNA vzorků, na základě čehož bylo osvobozena 720 obviněných. Je třeba připomenout, že Spojené státy americké se mohou jevit na první pohled jako svobodná země, avšak jakmile nahlédneme do její historie, tak si prošla mnoha válečnými konflikty, díky kterým se černošské obyvatelstvo vymanilo z otroctví a stalo se svobodným. Avšak to k nelibosti části bílého obyvatelstva. O čemž svědčil vzestup rasistických hnutí jako je Ku-klux-klan a doznívající apartheid.

3.2.1 Případ Rona Williamsona

Tento případ se stal v malém Oklahomském městě Ada s cca 16 000 obyvateli. Příběh se odehrává v druhé polovině 80. letech 20. století a začíná znásilněním a vraždou mladé servírky Debie Carterové, z níž jsou na základě nepříliš věrohodných důkazů obviněni dva mladíci, a to Ron Williamson a Denis Fritz.¹²⁵

Policie je nepochybně vedena snahou dopadnout pachatele za každou cenu, ba i víc – i za cenu toho, že obviní nevinné. Právě místní detektivové Smith a Rogers štvavě hnaní za každou možnou stopou i díky detektoru lži nevěří Ronovi a Denisovi. Až se začíná rozbíhat neskutečná štvavá mašinérie proti těmto mladíkům – mladým mužům.

Denis učil na střední škole, avšak byl vyhozen po zásahu policie, která vyrukovala s Denisovým trestným rejstříkem, Ron je psychicky nemocný, osamělý bývalý talentovaný hráč baseballu, kterému se vše hrouť. Možná i proto byl snadným cílem, namísto aby policie hledala skutečného pachatele, kterým byl i dle tehdejších vodítek Glen Gore, avšak policie s ním pracovala jako s klíčovým svědkem proti dvěma výše obviněným.

¹²⁴ MATACONIS, D. *Study: At least 2000 People Wrongfully Convicted in 23 Years* [online]. Outside of Beltway 21. 5. 2012, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.outsidethebeltway.com/study-at-least-2000-people-wrongfully-convicted-in-23-years/>>.

¹²⁵ GRISHAM, J. *Nevinný: vražda a nespravedlnost na malém městě*. Praha: Knižní klub, 2008, s. 7 a násl.

Celý příběh vygraduje do takového stádia, kdy je Ron Williamson neprávem odsouzen k trestu smrti za zločin, jehož skutečný pachatel uniká. V případě Denise Fritze byl soud shovívavější a dostal doživotní trest. Na celém případu je vidět nestandardní postup policie, ale i státního zástupce, kdy duševně chorý je ideální zločinec.

V případě bylo až příliš podivností, od štvavé kampaně policistů, přes detektor lži, jehož výsledky nebyly a ani nejsou natolik spolehlivé, aby mohly sloužit jako jazýček na vahách rozhodující o vině či nevině obžalovaného.

Ani skutečný pachatel hrůzné vraždy Glen Gore nezůstal nečinný a svým způsobem hrál roli klíčového svědka, který usvědčil výše uvedené mladíky. Forezní technika v podobě srovnávání vzorků vlasů byla velice pochybná. Experti totiž chybovali při expertízách, které pak byly použity u soudu jako znalecké posudky, *a propo* tato důkazní metoda nebyla do dnešního dne verifikovaná jako zcela bezchybná a zaručená.

Tento případ má na rozdíl od mnoha jiných¹²⁶ svůj happy end v podobě přezkumu vzorků pomocí DNA testů na základě, kterých došlo po jedenácti letech od uvěznění k propuštění Rona Williamsona a Denise Fritze z doživotního vězení a odsouzení k trestu smrti Glenu Gorea, jehož trest byl později přeměněn na trest doživotí bez možnosti propuštění.

3.2.2 Případ Marvina Andersona

Případ Marvina Andersona¹²⁷ vzbuzuje emoce. Na konci roku 2011 se stal již 99. případem ve Spojených státech Amerických, u kterého bylo pomocí DNA testů prokázáno, že nespáchal zločin – v tomto případě znásilnění, které mu bylo kladeno za vinu. Otázkou však zůstává, zda se nedalo mnohem dříve odhalit, že se nejedná o skutečného pachatele.

Panu Andersonovi bylo 18 let, když byl odsouzen za znásilnění, únos a loupež. Ve vězení strávil celkem 15 let a poté bojoval ještě dalších 5 let, než byl zcela očištěn. K výše uvedenému činu došlo 17. července 1982. Při samotném činu se pachatel prořekl, že mu oběť připomíná jeho přítelkyni. Tato slova si oběť zapamatovala a řekla je policii, přičemž Anderson byl jediný černoš, kterého vyšetřující policista viděl s bílou dívkou. K dalšímu zásadnímu pochybení došlo při rekognici, kdy policisté si vyžádali fotku Andersona a tu ukázali oběti, jež ho identifikovala jako pachatele.¹²⁸ Třetí pochybností byla skutečnost, že místní komunitou se šířila informace, že by

¹²⁶ Srov. MACGUIL, D. *Did South Carolina Execute 14 Year Old George Stinney, Then Declare Him Innocent 70 Years Later* [online]. Snopes, 21. 8. 2018, [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.snopes.com/fact-check/george-stinney-execution-exoneration/>>.

¹²⁷ Blíže k tomu např. GOULD, J. B. *Innocence Commission: Preventing Wrongful Convictions and Restoring the Criminal Justice System*. NY: New York University Press, 2008, s. 83-88.

¹²⁸ *Innocence project – Marvin Anderson* [online]. Innocence Project, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.innocenceproject.org/cases/marvin-anderson/>>.

pachatelem mohl být jiný černochoch, a to John Otis Lincoln, který již měl záznamy v rejstříku trestů za násilnou trestnou činnost a Anderson na tuto skutečnost upozorňoval svého obhájce, který však v rozporu s veškerou profesní etikou nedbal, jeho žádosti a to proto jak se později ukázalo, neboť zastupoval Lincolna v jiném případě. Nicméně daná situace se dala daleko elegantněji vyřešit odmítnutím jednoho případu.

V pořadí již čtvrté pochybení lze spatřovat ve složení poroty. Proč v případě, kdy černochoch znásilní bělošku je celá porota složená z bělochů. Nenabízí se podjatost, resp. rasismus? Je zvláštní, že ze vzorku byl získán genetický materiál pachatele (v podobě spermií), nicméně v roce 1994 bylo zamítnuto přezkoumání. Avšak i díky mravenčí práci *innocence projectu* se podařilo obhájcem pana Andersona docílit přezkumu vzorků, na základě čehož byla prokázána nevina Marvinu Andersona a současně i vina Johna Otise Lincolna.

Možná se budeme opakovat, ale i zde se dá použít ono otřepané, že boží mlýny melou pomalu, ale jistě. V rámci kompenzace nemajetkové újmy byla ze strany státu vyplacena částka přesahující 1,2 milionu dolarů a v současné době je Marvin Anderson hasičem.¹²⁹

3.3 Případy v Evropě, potažmo v ČR

3.3.1 Hilsneriáda

Příběh z Polné, jak se také říká případu Leopolda Hilsnera – žida, který byl obviněn v roce 1899 z rituálních vražd dívek – Marie Klímové a Anežky Hrušové. Je však nutné mít na paměti, že na pozadí celého příběhu je sílící antisemitská nálada, proti níž aktivně bojovali prof. T. G. Masaryk, dr. František Sedláček a další.¹³⁰

Případem se prolíná několik podivností v podobě svědků či znaleckých posudků. Avšak celý proces s Hilsnerem by nenabyl tak oblundných rozměrů, kdyby si Hilsner nepodkopával pozici svou i svých zastánců. Udělal totiž největší hloupost ve svém životě a dal se vyprovokovat k přiznání, které po letech ještě několikrát spasilo jeho žalobce, když nevěděli kudy kam se svými argumenty.¹³¹

Porota, která v tomto případě rozhodovala byla nekompromisní. Dvanácti hlasy odpověděla „ne“ na otázku, je-li L. Hilsner sám vrahem A. Hrušové, dvanácti „ano“ na otázku po spolupůsobení při usmrcení M. Klímové. Jako nešťastné lze považovat, že hlavní svědek obžaloby Petr Pešák – nejenže byl motivován odměnou za poskytnutí údajů o skutečném vrahovi. Obdobně

¹²⁹ Marvin Anderson [online]. Exonerate, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<https://exonerate.org/all-project-list/marvin-anderson/>>.

¹³⁰ ČERNÝ, B. *Justiční omyl: (Hilsneriáda)*. 1. vydání. Praha: Magnet Press, 1990, s. 74 a násl.

¹³¹ Tamtéž, s. 54.

jeho svědectví a celkově důkazy kritizoval T. G. Masaryk, za což si ve své době vysloužil nelibost ze strany nacionalistů. Původní trest zněl na trest smrti oběšením, avšak zásahem císaře byl revidován na doživotí. Hilsner nespokojen výsledkem řízení urgoval všechny možné úřady až po císařský palác, že se stal obětí justičního omylu, kdy stál se svým obhájcem dr. Auředníčkem proti „šišku zmanipulovaných svědků a předpojatých právníků.“¹³² Jeho císařská výsost však nebyla ochotna zasahovat do případu, neboť se bála vyvolání pogromů. Až s jeho nástupcem v podobě Karla I. byl Hilsner omilostněn, díky čemuž se dohasínající monarchie zbavila jednoho obtížného případu a téměř o dvacet let starší Hilsner vykročil do změněného světa.¹³³

Dozvuky případu rezonovaly společností. Celý proces byl přirovnáván k Dreyfusově aféře. Lidská představitivost se neuklidnila oficiálním ukončením procesu a Hilsnerovým odsouzením. Nepochybně ji živila i odměna 20.000 K¹³⁴ vypsaná Israelitskou Unií za vypátrání skutečného pachatele, protože zde nadále šlo o čest celého národa a o bezpečí, že se výsledku soudního jednání může kdykoliv zneužít proti všem židům.

3.3.2 Jan Šafránek

Soudní tahanice Jana Šafránka o očištění jména trvala bezmála šestnáct let, avšak vraťme se na začátek příběhu, kdy si na fotbalové hřiště přišla pro tehdy 19letého mladíka policie, která jej záhy obvinila ze znásilnění 17leté dívky a krádeže motocyklu. Otec mladíka konejšil, že pokud nic nespáchal, nemá se čeho bát. Jenže policisté byli jiného mínění.¹³⁵ A to měli přitom důkaz, který prokazoval nevinnu obviněného muže.

Soudem první instance byl odsouzen k třem a půl letům ve vězení a u odvolacího soudu byl tento trest zmírněn na rok nepodmíněně. Pravda vyplula napovrch až v roce 2006 kdy se policistům podařilo vypátrat skutečného násilníka, nicméně jméno pana Šafránka již bylo skloňováno jako usvědčeného sexuálního devianta.¹³⁶

Proto se rozhodl požadovat po ministerstvu finanční odškodnění – nemajetkovou újmu nejen za čas, který musel strávit ve věznici, nýbrž také za zničené, pošpiněné jméno připomínající paralelu Hilnerova případu. Pan Šafránek požadoval částku 32 milionů korun i vzhledem k zásadě, že soud nemůže přisoudit více, nežli žádá žalobce *ultra petita*, kdy se dalo předpokládat, že soud tuto částku sníží. Ačkoliv soudkyně vyřkla větu, že požadovaná částka není nepřiměřená, tak přesto

¹³² ČERNÝ, B. *Justiční omyl: (Hilsneriáda)*. 1. vydání. Praha: Magnet Press, 1990, s. 100.

¹³³ Tamtéž, s. 101.

¹³⁴ Což bylo 10 000 Zlatých, tedy více než 100násobek odměny pro korunního svědka Pešáka.

¹³⁵ JURKOVÁ, M. *Ministr Blažek uznal justiční omyl. Neprávem odsouzený dostane 4,88 milionu* [online]. Hospodářské noviny, 4. 4. 2013, [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z <<https://domaci.ihned.cz/c1-59632130-justicni-omyl-blazek-odskodneni-safranek>>.

¹³⁶ Tamtéž.

byla snížena na necelých pět milionů.¹³⁷ Je to přiměřená kompenzace? Máme za to, že ne vezme-li v potaz jakým příkořím si musel projít, než byl očištěn.

3.3.3 Justiční zločin aneb proces s dr. Miladou Horákovou

V inscenovaném procesu v roce 1950 byla popravena JUDr. Milada Horáková. Historici zjistili, že umírala skoro 15 minut. Tehdejší prezident Klement Gottwald jí jako jediné ženě podepsal trest smrti a ani se mu přitom nezachvěla ruka.

Milada Horáková rozená Králová se narodila 25. 12. 1901 a zemřela 27. 6. 1950. Byla to česká politička, která se stala obětí justičního omylu, ba přesněji řečeno justiční vraždy, protože byla odpůrkyně tehdy vládnoucího komunistického režimu. V padesátých letech minulého století během komunisty iniciovaných politických procesů. Šlo o vykonstruované spiknutí. Horáková byla obviněna z vlastizrady. Sama se obhajovala. Byla velmi neústupná, byla symbolem odporu proti totalitnímu zřízení – tehdejší komunistické straně Československa.¹³⁸

Za druhé světové války byla dr. Horáková v odboji. Byla za to odsouzena a vězněna v Terezíně. Po válce byla v prozatímním shromáždění a pracovala i v radě československých žen. A také ve svazu osvobozených politických vězňů.

Komunisté původně plánovali získat dr. Horákovou na svou stranu, což však skončilo bez úspěchu. Komunistům vadil její vliv na lidi, představovala pro ně nebezpečí. Bylo proto rozhodnuto o její likvidaci jako osoby nežádoucí. 25. února 1948 přišlo vítězství komunistické strany, státní bezpečnost později musela vykonstruovat proces, kdy šlo o vlastizrady, diverzi a špionáž. Dr. Horáková a další údajně obstarávali a ukrývali zbraně, aby byla odstraněno lidově demokratické zřízení a byl nastolen americký kapitalismus.

Takovýchto vykonstruovaných procesů proti nežádoucím osobám, však bylo více. Rozsudky nad nevinnými lidmi byly předem připraveny. Všichni byli fyzicky i psychicky týraní. Proti trestu smrti protestovaly představitelky mezinárodního ženského hnutí, protestovaly i osobnosti celosvětově známé – např. Albert Einstein a Winston Churchill. Nic nepomohlo, 27. června v 05:35 byla doktorka Horáková popravena.¹³⁹

Obdobnou politickou motivovanost je možné vidět i v procesu s levicovou, tj. komunistickou aktivistkou černošského původu Angelou Davisovou. Jenž byla viněna z dodání

¹³⁷ JURKOVÁ, M. *Ministr Blažek uznal justiční omyl. Neprávem odsouzený dostane 4,88 milionu* [online]. Hospodářské noviny, 4. 4. 2013, [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z <<https://domaci.ihned.cz/c1-59632130-justicni-omyl-blazek-odskodneni-safranek>>.

¹³⁸ VOŘÍŠEK, J. *Vražda Dr. Milady Horákové – zločin komunismu* [online]. Čechové, 2007, [cit. 21. 2. 2019]. Dostupné z <<http://javor.cechove.cz/clanky/milada-horakova.html>>.

¹³⁹ Tamtéž

zbraní pro černošského útočníka, který zavraždil nepopulárního soudce Soledadských bratrů (*Soledad Bros*), který drakonicky potrestal bezdůvodně mnoho Afroameričanů.

Tento útok byl dle autorů¹⁴⁰ pouhou záminkou Ronalda Regana, jak odstranit z cesty kverulantskou aktivistku, která měla vliv na akademické půdě, kde působila. Ostatně jaký jiný důvod by odůvodňoval proč se stala jedním z nejhledanějších zločinců ve Spojených státech. Je nutné dodat, že Angela Davisová byla propuštěna a očištěna, tedy to, co jí bylo kladeno za vinu, tedy že podporovala levicové radikály, jejichž snahou bylo vyvolání rasové války nebylo prokázáno.

3.3.4 Lukáš Nečesaný

Zrůdnost má mnoho podob. Vedle ponižování, omezování, vydírání, znásilňování a vraždění patří k těm, které lze označit za zločinné, soubor křivého obvinění, následná obžaloba a odsouzení nevinného člověka, jež mají za následek zbavení jedince svobody a mnohých jeho práv. Když je strůjcem stát, je to pak zrůdnost, která svědčí o tom, že společnost je nemocná, připustí-li, aby se tak dělo. O to víc, když se k státní moci připojí média, která beztrestně vybičují veřejné mínění ke krajnímu přesvědčení, že nevinný člověk je zločinec, vrah, lidský odpad.¹⁴¹

Tento případ provází několik nejasností. Vzhledem k tomu, že k dnešnímu dni nebyl případ s definitivní platností rozhodnut, bude prezentován náš názor. Lukášovi, mladíkovi z dobře situované rodiny je kladeno za vinu, že udeřil polenem kadeřnici do hlavy a uloupil ji tržbu. Přičemž stíhán je za pokus loupežné vraždy dle § 140 odst. 2 a 3 písm. j) TZ a byl celkem šestkrát odsouzen ke třinácti, poté k šestnácti letům vězení a třikrát osvobozen.¹⁴²

Celá projednávaná kauza trpí různými vadami. Lukáš může vděčit své rodině, přátelům a spolku Šalamoun, že se mu dostalo kvalitní obhajoby.¹⁴³ Jak píše Jaroslav Spurný¹⁴⁴ svým způsobem je rekordmanem, neboť si vyslechl již jedenáct rozsudků za jeden trestný čin. A to se nejedná o číslo konečné.

O tom, jak je případ komplikovaný svědčí nejen počet rozhodnutí ve věci samé, ale také řada znaleckých a revizních posudků, kdy je zpochybňován způsob, jakým policie postupovala při ukazování fotografií napadené kadeřnici, aby určila útočníka. Ostatně již výše uvedená studie potvrzuje, že v USA je nejčastější příčinou justičních omylů právě chybná identifikace útočníka,

¹⁴⁰ Blíže k tomu TATEROVÁ, M., NOVÁK, J. *Devět mrtvých svědků*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1972, s. 33 a násl.

¹⁴¹ NEČESANÝ, L. *Zneužití moci*. 1. vydání. Havlíčkův Brod: VR Atelier, 2017, s. 5.

¹⁴² Tamtéž, s. 8 a násl.

¹⁴³ Na rozdíl od Powell v. Alabama, 287 U.S. (1932).

¹⁴⁴ SPURNÝ, J. 11, rozsudek [online]. Respekt, 7. 4. 2018, [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.respekt.cz/tydenik/2018/15/11-rozsudek>>.

kdy celková chybovost představuje závratných 70 %.¹⁴⁵ Vedle toho existuje výzkum, který hovoří dokonce o neuvěřitelné 90 % chybovosti až již obětí či svědků. Z daného výzkumu vyplynulo, že ze 40 případů nevinných osob, které byly obviněny ze zvláště závažných zločinů a byly odsouzeny k trestu odnětí svobody, přičemž 5 z nich k trestu smrti. K prokázání jejich nevin došlo až v roce 1990 na základě přezkumu vzorků DNA. Lze tedy shrnout, že z těchto 40 nevinných osob bylo 36 odsouzeno na základě nesprávné identifikace pachatele.¹⁴⁶ Tento výzkum byl doplněn o dotazníkovou metodu mezi žalobci a obhájci, přičemž otázka zněla jednoduše: Jak moc věříte očité svědecké výpovědi? Výsledky byly překvapující, zatímco 75 % státních zástupců (prokurátorů v USA) považuje tento důkaz za dostačující sám o sobě, jen 40 % obhájců tento názor sdílí.¹⁴⁷

Dalším argumentem obžaloby je fakt, že se a místě činu objevily pachové stopy Lukáše, avšak to je fakt, který se dal předpokládat, vezme-li v potaz, že se půl hodiny před útokem nechal v kadeřnictví ostříhat a na tuto skutečnost policii sám upozornil. V tomto směru se dá spatřovat paralela s případem Marvina Davidsona a desítkami dalších.¹⁴⁸

Vyšetřující kriminalista se přiznal své milence, že Nečesaný není skutečným pachatelem a že důkazy jsou zfalšované,¹⁴⁹ ale pokud o této skutečnosti věděl, proč orgány činné v trestním řízení nehledali skutečného útočnicka?

V daném případě je příliš mnoho otázek a málo odpovědí. Složitost celého případu dokresluje skutečnost, že již padlo tak mnoho verdiktů – a Lukáš byl více než rok a půl ve věznici. Nechceme předjímat soudní rozhodnutí, ale pokud jsou důkazy nejasné není možné rozhodnout jinak, než pomocí římskoprávní zásady *in dubio pro reo* a Lukáše osvobodit.

3.3.5 Michal Šnajdr

Tento případ je rovněž ze současné doby, kdy byl údajný únosce Šnajdr odsouzen k 10 letům odnětí svobody v Mírovské věznici. Šnajdr byl odsouzen za únos dcery Kroměřížského podnikatele. Byl usvědčen na základě svědecké výpovědi pana Ovčáčka – mladšího bratra

¹⁴⁵ *Mistaken Eyewitness Identifications* [online]. Exonerate, [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z <https://web.archive.org/web/20080822012129/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/mistaken-eyewitness-identifications/>.

¹⁴⁶ WELLS, G. L., SMALL, M., PENROD, S., MALPASS, R. S., FULERO, S., BRIMACOMBE, C. A. E. Eyewitness Identification Procedures: Recommendations for Lineups and Photospreads. *Law and Human Behavior*, 1998, Vol. 22, No. 6, s. 3.

¹⁴⁷ BRIGHAM, J. C., WOLFSKIEL. Opinions of attorneys and law enforcement personnel on the accuracy of eyewitness identification. *Law and Human Behavior*, 7, s. 337-349. Citováno dle WELLS, G. L., SMALL, M., PENROD, S., MALPASS, R. S., FULERO, S., BRIMACOMBE, C. A. E., Citované dílo... s. 15.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 3-5.

¹⁴⁹ NEČESANÝ, L. Zneužití moci. 1. vydání. Havlíčkův Brod: VR Atelier, 2017, s. 33.

vyšetřujícího policisty s jehož ženou měl v té době Šnajdr poměr, a to na základě pachových stop, leč na místě činu byly nalezeny pachové stopy i policistova bratra.¹⁵⁰

Zhruba třičtvrtě roku po nástupu do vězení jej, ale náhle soud pustil. Ve vězení strávil celkem 14 měsíců. Ukázalo se totiž, že jeden z pachatelů únosu se přiznal, že únos spáchal úplně někdo jiný. A tady by příběh mohl skončit happy endem, ale vše je trochu složitější. Jak je možné, že policie, státní zastupitelství a celá soudní soustava odsoudí nevinného člověka. Bylo to snad omylem nebo úmyslem?

¹⁵⁰ Viz KROUPA, J. *Justiční omyl. Soud poslal muže na deset let za mříž, on zatím vypátral jiného pachatele* [online]. Český rozhlas, 26. 2. 2019, [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/michal-snajdr-policie-zlin-kromeriz-unos-ondracek-generalni-inspekce-justicni_1902260600_cen>.

„Nespravedlnost na jednom místě zeměkoule obrožuje spravedlnost na celém světě.“
(„Injustice anywhere is a threat to justice everywhere.“)

Martin Luther King jr.

4 Odčinění justičních omylů – je to vůbec možné?

4.1 Neziskové organizace

Byť název této kapitoly nese název odčinění justičních omylů, tak i přesto se prvně podíváme na práci neziskových organizací, které se specializují na problematiku nevinných, kteří byli obviněni a odsouzeni a jejíž jméno zní *Innocence project (svědectví nevinny)* či *MOJO*.¹⁵¹ V České republice funguje spolek *Šalamoun*, který si klade za cíl dohlížet nad dodržováním spravedlnosti, neboť jak sami uvádějí výrazným rysem osob, které se na tento spolek obracejí je základní neznalost vlastních práv a možností obhajoby.¹⁵²

4.1.1 Innocence project

Smyslem či poselstvím této mise či projektu, o jejíž vznik se v roce 1992 postarali Peter Neufeld a Barry Scheck z právnické fakulty Benjamina Cardozy v New Yorku si klade za cíl osvobodit všechny nevinné osoby, které byly nespravedlivě odsouzené a odpykávají si trest za něco co nespáchaly. Tento úkol se může jevit jako nekonečný boj s větrnými mlýny, ale kdo jiný než my jurisprudenti by měl dbát na dodržování práva?

Jejich hlavním argumentem je test DNA. Za pomoci přezkoumání vzorků DNA a reformy trestního soudnictví, které je za toto pochybení odpovědné tak, aby již nedocházelo k nespravedlnosti. Objevuje se zde i statistika,¹⁵³ která tvrdí, že téměř 70 % justičních omylů ve Spojených státech amerických je na základě mylné identifikace svědkem, resp. svědecké výpovědi.

Jenom ve Spojených státech amerických se díky tomuto projektu podařilo prokázat nevinu celkem 364 osob, a to pouze na základě testů DNA, kdy 20 z těchto nevinných osob čekalo na popravu v cele smrti. Upřímně je asi nepředstavitelné, co se musí honit hlavou oběti justičního systému, která se ocitne v izolaci ve vězení s verdiktem, který z ní na doživotí.

V současné době jsou do projektu zapojeni nejen advokáti na plný úvazek, fakulta a její studenti, neziskové organizace, ale také spolupracují at' již akademici či praktici z Evropy, ale i

¹⁵¹ *Innocence project* [online]. Innocence Project, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.innocenceproject.org/>>.

¹⁵² Viz NEČESANÝ, L. Zneužití moci. 1. vydání. Havlíčkův Brod: VR Atelier, 2017, s. 5 a násl.

¹⁵³ *Mistaken Eyewitness Identifications* [online]. Exonerate, [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z <<https://web.archive.org/web/20080822012129/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/mistaken-eyewitness-identifications/>>.

jiných koutů světa. Nu, a aby nezůstalo zapomenuto, díky projektu bylo dopadeno a především usvědčeno 160 skutečných pachatelů. Tedy spravedlnost byla naplněna, byť se může jevit na místě známé rčení boží mlýny melou pomalu, ale jistě. Na projektu spolupracuje skupin akademiků a praktiků pomocí tzv. Innocence network, tedy jakési sítě, která sdružuje bojovníky za spravedlnost.

4.1.2 Miscarriage of Justice Organization

MOJO¹⁵⁴ je skotským projektem, jejímž heslem je přinést spravedlnost pro nevinné, jenž byl založen v roce 2001 Paddy Joe Hillem, jedním ze šestice nevinných mužů, kteří byli odsouzeni za bombové útoky v Birminghamu (*Birmingham six*). K osvobození došlo až po dlouhých 16 letech ve vězení v roce 1991. Vzhledem k negativní zkušenosti, kterou šestice si musela projít se rozhodli, že budou vést kampaň za ty, kteří jsou oběťmi justičních omylů.

4.2 Možnosti nápravy

4.2.1 Materiální a nemateriální kompenzace

Ona problematika náhrady za promarněné roky života, je velice těžko vyčíslitelná ztráta. Uveďme si příklad, kdy *Donalda Eugena Gatese*,¹⁵⁵ tehdy 31letého Afroameričana, který byl v roce 1981 obviněn ze znásilnění a vraždy mladé 21leté studentky Georgetownské univerzity.

Stěžejním důkazem obžaloby proti Gatesovi byl vlas, na jehož základě si byla obžaloba neochvějně jista toho, že daný čin spáchal. Nu, díky pokroku, kterým dennodenně prochází věda byl jeho případ znovu podroben testování DNA, (který samozřejmě inicioval, protože byl nevinný) a pomocí kterého bylo prokázáno, že opravdu nespáchal zločin, který mu byl kladen za vinu.

Avšak i tak strávil za vězeňskými mřížemi neuvěřitelných 27 let života – nejlepší roky svého života. A co otázka sociálního dopadu případu na okolí. V dnešní době není výjimkou, že takto násilné případy jsou medializované, a tak byl pan Gates, stejně jako i jiní – tj. oběti justičních omylů ostrakizováni společností. Simon A. Cole¹⁵⁶ k tomu navíc dodává, že sociálně vědní obory tíhnou více ke zkoumání příčin justičních omylů a už se pomalu pozapomíná na následky justiční omylů, což je sama o sobě stejně velká chyba jako tvrdit, že k nim nedocházelo, nedochází a nebude docházet.

¹⁵⁴ *Miscarriages of Justice Organisation* [online]. MOJO, [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z <<https://mojoscotland.org/>>.

¹⁵⁵ *Innocence project* [online]. Innocence Project, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.innocenceproject.org/cases/donald-eugene-gates/>>.

¹⁵⁶ Blíže k této problematice COLE, S. A. *Cultural Consequences of Miscarriage of Justice* [online]. Inter Science, 28. 4. 2009, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://pdfs.semanticscholar.org/c666/e67581a5be30c96a74d36d53744ea2a71579.pdf>>.

A opět se dostáváme na začátek. Dokáží peníze vykoupit promarněný čas ve vězení? Domnívám se, že téměř žádná myslitelná částka nedokáže vykoupit ztrátu a neskutečný pocit křivdy a nespravedlnosti. Ono je trefně nazváno obětmi této mašinérie, že je to pouhý zlý sen a oni se jen nedokáží probudit.

Nyní k samotné nemateriální satisfakci. Dobrá, jak je vidět z textu výše. Stavíme se celkem negativně k samotné peněžité náhradě za selhání systému. Co požadovat více? Lze se spokojit pouze s penězi či snad chtít veřejnou omluvu, popularizaci celého příběhu – zfilmování? Možná to vše dokáže pomoci vyrovnat se s tou hroznou situací pro oběť mašinérie.

Česká legislativa myslí na pochybení způsobené nezákonným rozhodnutím či úředním postupem.¹⁵⁷ Nicméně ve srovnání s americkými rozsudky, jedná se o zcela nesrovnatelné částky. Abychom nezapomněli, rovněž může nastat situace, kdy nevinný člověk si odpykává trest, který nespáchal. V takovém případě by se dalo uvažovat o milosti. Na základě tohoto práva prezident může odpouštět a zmírňovat tresty uložené trestními soudy, nařizovat, aby se soudní řízení nezahajovalo nebo se vněm nepokračovalo, příp. zahladit odsouzení.¹⁵⁸

4.2.2 Preventivní opatření

Říci, že je problém pouze v lidském faktoru by bylo přinejmenším nepřesné. Právě proto je nutné se zamyslet nad systémovým řešením. Zdali by jimi mohly být např. alternativní tresty? Alternativní tresty tedy mohou sloužit jako jakási brzda či pojistka proti justičním omylům. Ty, jak víme, mohou vzniknout *de facto* v kterékoliv fázi trestního řízení. A právě pomocí častějšího využívání alternativních trestů, pomocí kterých je pachatel zapojen do procesu můžeme předcházet negativním následkům.

Angloamerické právo má v tomto smyslu speciální institut dohody o vině a trestu (Plea Bargaining), které mají zabránit situacím, kdy je obviněný, potažmo obžalovaný aktivně motivován ke spolupráci a přiznání viny. Tento institut byl v roce 2011 zaveden do trestního řádu. A představuje průlomovou změnu, která bude spočívat v dohodě mezi poškozeným, obviněným a státním zástupcem. Jde o tendenci upouštět od striktních trestů a mířit spíše k restorativní justici, jejímž smyslem je pomocí zapojení jindy tak pasivních aktérů do intenzivnějšího uvědomění způsobeného bolesti.¹⁵⁹ Především jde o složité případy, kdy soud nedokáže vynést jednoznačné rozhodnutí (tedy existují pochybnosti).

¹⁵⁷ Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁸ JELÍNEK, J. et al. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 1036.

¹⁵⁹ Blíže k tomu ZEHR, H. Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. s. 7 a násl.

Právě díky propojení alternativních trestů s restorativní justicí již není smyslem trestního práva pouhé potrestání pachatelů, nýbrž náprava škod, které byly způsobeny trestným činem. Pachatel si musí uvědomit to, co svým jednáním způsobil, převzít za něj zodpovědnost a snažit se napravit a do budoucna se již vyvarovat podobnému závadné jednání.

Závěr

Závěrem se pokusím nastínit svůj náhled na problematiku justičního omylu, potažmo neutuchající snahu zabránit nespravedlnosti. Justiční omyl představuje problém, který je těžko odčinitelný – a to zejména proto, že při něm dochází k popření práva a spravedlnosti, a přesto se náš právní řád, obdobně jako amerických chová jako by neexistoval.

V této diplomové práci jsem se snažil nastínit nejen justiční omyl, ale také jeho příčiny, které jsem podrobně analyzoval v kapitole druhé. Podíváme-li se na výstupy lze shrnout, že znalecké posudky v podobě mikroskopického porovnávání vzorků, testů na detektoru lži a jiných technik, které se ukázaly postupem času jako ne zcela věrohodné a stály nevinné mnoho let života ve vězení.¹⁶⁰ S tím souvisela i výzkumná otázka, která pracovala s tezí, že častějšími oběťmi justičních zločinů v USA je černošské obyvatelstvo. Nicméně tato hypotéza byla vyvrácena, což potvrdil výzkum.¹⁶¹ Ostatně v případě justičních omylů, se jedná o souhrn vícero faktorů, nelze tedy konstatovat, že by za odsouzením nevinného člověka stála jen jedna chyba.

Co se týče rozdílnosti angloamerického a kontinentálního právního systému, je zřejmá řada značných odlišností od samotného principu trestního práva, kdy proti sobě stojí princip inkviziční a adversiální. Roli poroty, která se usnáší o vině a nevině a je snadno ovlivnitelná mediálním obrazem pachatele.¹⁶² Samotnou kapitolou je pak otázka trestu smrti. V tomto případě, jak již bylo uvedeno dříve v práci, zastáváme názor abolicionistů, tj. odpůrců – neboť co může být přesvědčivějším argumentem pro zrušení tohoto drakonického trestu, než smrt nevinných osob. I kdybychom připustily, že byla usmrcena jedna jediná nevinná bytost nemůžeme legitimizovat toto pochybení. A to přitom víme, na základě hlubokých rešerší profesora Grosse, že o život přišlo 307 nevinných osob z celkových 7482, kterým byl udělen trest smrti. Což znamená, že 4,1 % popravených osob by dnes bylo osvobozeno.¹⁶³ A to je jen špička ledovce, neboť většina případů justičních omylů zůstala skryta.

V práci Zdenky Krčálové¹⁶⁴ se hovoří o tom, že v ČR k justičním omylům nedochází. Je však třeba brát ohled na skutečnost, že v době vydání myšlenek autorky, nebyla případy s konečnou

¹⁶⁰ WELLS, G. L., SMALL, M., PENROD, S., MALPASS, R. S., FULERO, S., BRIMACOMBE, C. A. E. Eyewitness Identification Procedures: Recommendations for Lineups and Photospreads. *Law and Human Behavior*, 1998, Vol. 22, No. 6, s. 3-5.

¹⁶¹ MATACONIS, D. *Study: At least 2000 People Wrongfully Convicted in 23 Years* [online]. Outside of Beltway 21. 5. 2012, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.outsidethebeltway.com/study-at-least-2000-people-wrongfully-convicted-in-23-years/>>.

¹⁶² ŠMÍD, M. *Televizní soudy – pomoc právnímu systému, nebo jeho obroženi?* [online]. Louč, 1996, 7, [cit. 19. 3. 2019]. Dostupné z <<http://www.louc.cz/04/1091024.html>>.

¹⁶³ GROSS, S. R., O'BRIEN, B., HU, CH., KENNEDY, E. H. Rate of false conviction of criminal defendants who are sentenced to death. *PNAS*, 2013, vol. 111, no. 20, s. 1-6.

¹⁶⁴ KRČÁLOVÁ, Z. *Justiční omyly*. Brno, 2011. 52 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

platností vyřešeny – tedy práce byla poplatná své době. S touto tezí si však dovolím nesouhlasit, neboť případy Jana Šafránka či Michala Šnajdra jsou důkazem, že i v dnešních dnech v moderním demokratickém právním řádu dochází k závažným pochybením, které mají nedozírné následky a dopad na život těchto osob a jejich blízkých.

Dá se shrnout, že i přes neustálé vylepšování vyšetřovacích metod, které se s vědeckým pokrokem neustále zlepšují, ať již od daktyloskopie,¹⁶⁵ mikroskopických vzorků až po nejmodernější způsoby pro praxi použitelné teprve krátce v podobě testování lidského genomu DNA, počítačové simulace, audiovizuálních důkazů, detektoru lži a další výpočetní techniky. Přes všechny tyto uvedené metody se nepodařilo zabránit justičním omylům. Závěrem nelze říci nic jiného než to, že pokud bude v trestním řízení přítomný lidský faktor, není možné vznik justičního omylu vyloučit.

¹⁶⁵Viz Simon A. Cole. Viz COLE, S. A. *Cultural Consequences of Miscarriage of Justice* [online]. Inter Science, 28. 4. 2009, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <https://pdfs.semanticscholar.org/c666/e67581a5be30c96a74d36d53744ea2a71579.pdf>.

Použitá literatura

Knihy a monografie

- ČERNÝ, B. *Justiční omyl: (Hilsneriáda)*. 1. vydání. Praha: Magnet Press, 1990. 125 s.
- DEVLIN, P. *Trial by Jury*. London: Stevens & Sons Limited, 1956. 179 s.
- GARCZYNSKI, S. *Chyby a omyly*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1982. 208 s.
- GOULD, J. B. *Innocence Commission: Preventing Wrongful Convictions and Restoring the Criminal Justice System*. NY: New York University Press, 2008, 345 s.
- GRISHAM, J. *Nevinný: vražda a nespravedlnost na malém městě*. Praha: Knižní klub, 2008, 390 s.
- HART, H. L. A. *Pojem práva*. 2. vydání. Praha: Prostor, 2010. 312 s.
- HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1459 s.
- HUFF, R., KILLIAS, M. *Wrongful convictions and miscarriages of justice: Causes and Remedies in North American and European Criminal Justice Systems*. New York: Routhledge, 2013. 430 s.
- JELÍNEK, J. et al. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 1280 s.
- KYSELA, J. a kol. *Kolos na bliněných nobou? K proměnám státu a jeho rolí*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. 320 s.
- KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2007. 335 s.
- MARŠÁLEK, P. *Příběh moderního práva*. Praha: Auditorium, 2018. 304 s.
- MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 296 s.
- NEČESANÝ, L. *Zneužití moci*. 1. vydání. Havlíčkův Brod: VR Atelier, 2017. 109 s.
- SAWICKI, J. *Tajemství paragrafů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1970. 410 s.
- SCHULTZ, U. *Velké procesy: právo a spravedlnost v dějinách*. 1. vyd. Praha: Brána, 1997. 427 s.
- SOBEK, T. *Právní rozum a morální cit: hodnotové základy právního myšlení*. 1. vydání. Praha: Ústav státu a práva AV ČR. 2016. 339 s.
- STOČESOVÁ, S. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 143 s.
- TATEROVÁ, M., NOVÁK, J. *Devět mrtvých svědků*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1972. 136 s.
- TULÁČEK, J. *Meč a váhy: o právu a jeho dlouhé historii*. 2. aktualizované vyd. Praha: Tuláček, 2010. 125 s.
- UHL, P. *Právo a nespravedlnost očima Petra Ubla*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1998. 251 s.

- UZUNOGLU, Y., ŽANTOVSKÝ, P. *Výpověď*. Praha: Akropolis, 2007. 167 s.
- VEČEŘA, M. *Spravedlnost v právu*. 1. vydání. Brno: MU, 1997. 182 s.
- VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 313 s.
- ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 48 s.

Příspěvky ve sbornících

- ŠTURMA, P. Pojetí spravedlnosti v právní filosofii a mezinárodním právu. In GERLOCH, A. (ed). *Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 84-93.
- HAMULÁKOVÁ, K. Profesní etika. In TOMOSZKOVÁ, V., TOMOSZEK, M. (eds). *Kurz právnických dovedností: učební pomůcka pro studenty PF UP v Olomouci*. 1. vyd. Olomouc: Iuridica Olomoucensis, 2008. s. 45-66.

Odborné články

- ARMSTRONG, K., POSSLEY, M. Trial & Error; How Prosecutors Sacrifice Justice to Win; The Verdict: Dishonor. *Chicago Tribute*, 1999, n. 1, s. 1.
- BOHM, R. M. Miscarriages of Criminal Justice: An Introduction. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 2005, 21, 3, s. 196-200.
- BRIGHT, S. Counsel for the Poor: The Death Sentence Not for the Worst Crime but for the Worst Lawyer. *Yale Law Journal*, vol. 103, s. 1835-1883.
- GROSS, S. R., O'BRIEN, B., HU, CH., KENNEDY, E. H. Rate of false conviction of criminal defendants who are sentenced to death. *PNAS*, 2013, vol. 111, no. 20, s. 1-6.
- JOY, P. The Relationship Between Prosecutorial Misconduct and Wrongful Convictions: Shaping Remedies for a Broken System. *Wisconsin Law Review*, 2006, 396.
- KRČÁLOVÁ, Z. *Justiční omyly*. Brno, 2011. 52 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita.
- POTTER, K. Innocence Suffering: The Unavailability of Post-Conviction Relief in Virginia Courts. *Richmond Law Review*. 2016, 4. 51, s. 299.
- WALKER, C.; STARMER, K. Miscarriages of Justice: Review of Justice in Error. *Oxford: Oxford University Press*, 1999. Miscarriages of Justice in Principle and Practice, s. 31-55.
- WELLS, G. L., SMALL, M., PENROD, S., MALPASS, R. S., FULERO, S., BRIMACOMBE, C. A. E. Eyewitness Identification Procedures: Recommendations for Lineups and Photospreads. *Law and Human Behavior*, 1998, Vol. 22, No. 6, s. 1-39.

Internetové zdroje

- *Causes of Wrongful Convictions* [online]. Exonerate, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<https://web.archive.org/web/20080822012118/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/>>.
- *Death Penalty Database: USA* [online]. Death Penalty Worldwide, 10. 3. 2014, [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z <<http://www.deathpenaltyworldwide.org/country-search-post.cfm?country=united+states+of+america>>.
- *Eyewitness evidence: A Guide for Law Enforcement* [online]. U. S. Department of Justice, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/178240.pdf>>.
- *Innocence project* [online]. Innocence Project, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.innocenceproject.org/>>.
- *Marvin Anderson* [online]. Exonerate, [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z <<https://exonerate.org/all-project-list/marvin-anderson/>>.
- *Miscarriages of justice: 10 egregious cases* [online]. Criminal Justice Degree Hub, [cit. 14. 12. 2016]. Dostupné z <<http://www.criminaljusticedegreehub.com/judicial-miscarriage/>>.
- *Miscarriages of Justice Organisation* [online]. MOJO, [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z <<https://mojoscotland.org/>>.
- *Mistaken Eyewitness identifications* [online]. Exonerate, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://web.archive.org/web/20080822012129/http://www.exonerate.org/facts/causes-of-wrongful-convictions/mistaken-eyewitness-identifications/>>.
- *Omylem jsme poslali na smrt desítky lidí, přiznala FBI* [online]. Česká televize, 20. 4. 2015, [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z <<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1521708-omylem-jsme-poslali-na-smrt-desitky-lidi-priznala-fbi>>.
- COLE, S. A. *Cultural Consequences of Miscarriage of Justice* [online]. Inter Science, 28. 4. 2009, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://pdfs.semanticscholar.org/c666/e67581a5be30c96a74d36d53744ea2a71579.pdf>>.
- DRIZIN, S. *False Confessions* [online]. North Western Law, 2007-2008. [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <http://blog.law.northwestern.edu/bluhm/false_confessions/index.html>.
- GARLAND, D. W. *Why does the United States Have Capital Punishment?* [online]. Americké centrum, [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z <<http://www.americkecentrum.cz/proc-maji-spojene-staty-trest-smrti>>.

- HAMBLEN, K. *Miranda rule definition* [online]. Legal Match, 6. 6. 2018. [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.legalmatch.com/law-library/article/miranda-rule-definition.html>>.
- JURKOVÁ, M. *Ministr Blažek uznal justiční omyl. Neprávem odsouzený dostane 4,88 milionu* [online]. Hospodářské noviny, 4. 4. 2013, [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z <<https://domaci.ihned.cz/c1-59632130-justicni-omyl-blazek-odskodneni-safranek>>.
- KROUPA, J. *Justiční omyl. Soud poslal muže na deset let za mřížce, on zatím vypátral jiného pachatele* [online]. Český rozhlas, 26. 2. 2019, [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/michal-snajdr-policie-zlin-kromeriz-unos-ondracek-generalni-inspekce-justicni_1902260600_cen>.
- MACGUIL, D. *Did South Carolina Execute 14 Year Old George Stinney, Then Declare Him Innocent 70 Years Later* [online]. Snopes, 21. 8. 2018, [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.snopes.com/fact-check/george-stinney-execution-exoneration/>>.
- MATACONIS, D. *Study: At least 2000 People Wrongfully Convicted in 23 Years* [online]. Outside of Beltway, 21. 5. 2012, [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.outsidethebeltway.com/study-at-least-2000-people-wrongfully-convicted-in-23-years/>>.
- SPURNÝ, J. *11, rozsudek* [online]. Respekt, 7. 4. 2018, [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z <<https://www.respekt.cz/tydenik/2018/15/11-rozsudek>>.
- ŠMÍD, M. *Televizní soudy – pomoc právnímu systému, nebo jeho obrožení?* [online]. Louč, 1996, 7, [cit. 19. 3. 2019]. Dostupné z <<http://www.louc.cz/04/1091024.html>>.
- VOŘÍŠEK, J. *Vražda Dr. Milady Horákové – zločin komunismu* [online]. Čechové, 2007 [cit. 21. 2. 2019]. Dostupné z <<http://javor.cechove.cz/clanky/milada-horakova.html>>.
- UHLÍŘ, A. *Soudní znalci ničí lidské životy* [online]. Britské listy, 2011, 1, [cit. 18. 3. 2017]. Dostupné z <<http://blisty.cz/art/57881.html>>.
- ULČ, O. *USA: Problematický půvab americké justice* [online]. Neviditelný pes, 16. 2. 2016, [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z <http://neviditelnypes.lidovky.cz/usa-problematicky-puvab-americke-justice-1-fjp-/p_zahranici.aspx?c=A160213_222424_p_zahranici_wag>.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá fenoménem justičního omylu, ve všech jeho podobách. Postupně představujeme základní stavební kameny právního řádu v podobě práva a spravedlnosti. Až po analýzu tohoto fenoménu včetně rozboru jeho příčin. V následující části zaměřené na komparaci angloamerického a kontinentálního právního systému, vycházíme z východiska, že se tato pochybení mohou dotknout kteréhokoliv jedince ve společnosti. V předposlední kapitole je práce věnovaná problematice kompenzace za způsobenou újmu. V závěru podává autor vlastní pohled na předmětnou problematiku.

Klíčová slova: právo, spravedlnost, justiční omyl, analýza, angloamerické právo, kontinentální právo

Abstract

This diploma thesis deals with the phenomenon of judicial error, in all its forms. We are gradually introducing the basic building blocks of the rule of law in the form of law and justice. Up to the analysis of this phenomenon, including the analysis of its causes. In the following section, focusing on the comparison of the Anglo-American and continental legal systems, we start from the point that these mistakes can affect any individual in society. In the penultimate chapter, the thesis deals with the issue of compensation for damage caused. In conclusion, the author presents his own view of the subject matter.

Key words: law, justice, miscarriage of justice, analysis, common law, wrongful conviction